

บทที่ 2

พัฒนาการแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์

ความแตกต่างกันของปรัชญาในการมองชีวิต สังคม และโลก ของมนุษย์นั้น ทำให้เกิดการให้ความสำคัญและความสนใจในประเด็นปัญหาในมิติที่ผิดแผกแตกต่างกันออกไป การเข้าสู่การทำความเข้าใจในประเด็นปัญหาเหล่านั้น(Entry Points)ในขอบเขตของคุณค่าและเป้าหมาย ด้วยวิธีคิด(Logic)ที่ต่างกันเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดการพัฒนาความคิด ทฤษฎีที่หลากหลายกันไป ประวัติศาสตร์สังคมของมนุษยชาติ ในทางเศรษฐศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีให้ลึกซึ้งและครอบคลุมนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาตรวจสอบรากฐานทางความคิดและปรัชญาเบื้องต้นหลังภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจะมีส่วนผลักดันให้เกิดความคิดความเข้าใจและสร้างทฤษฎีขึ้นเพื่อให้สอดคล้องและสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ ในขณะเดียวกัน เราก็ต้องพิจารณาด้วยว่าในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางทฤษฎีหรือความเข้าใจใหม่ ๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั้น ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อให้มนุษย์ทำการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดำเนินอยู่ อันจะมีอิทธิพลและผลกระทบไปสู่กระบวนการพัฒนาการทางสังคมในอนาคตข้างหน้าต่อไปด้วย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นกิริยา(Action) และปฏิกิริยา(Reaction)ที่ส่งผลต่อเนื่องกันไปอย่างไม่สิ้นสุด

2.1 แนวคิดเศรษฐศาสตร์ในยุคเริ่มต้น

แนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ยุคเริ่มต้นนั้นมีการพัฒนามาจากแนวความคิดของกรีก ในขณะที่นั้นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ยังไม่มีระบบที่ชัดเจนแยกออกมาจากการเกี่ยวพันกับมิติด้านอื่น ๆ ของชีวิตโดยรวม ในสภาวะนี้กิจกรรมทางเศรษฐกิจถูกถือเป็นเครื่องมือ (Means) เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายอื่น นั่นคือกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นจุดจบสิ้นไปในตัวในการสะสมความ

มั่งคั่งหากแต่มุ่งไปสู่การเข้าถึงชีวิตที่ดีงามและเหมาะสม นักคิดชาวกรีกอย่างเช่นเพลโต (Plato:428-327ก่อนค.ศ.)ให้ความสำคัญกับการสร้างภาพอุดมรัฐ(The Replubic) อันเป็นรัฐที่มีความยุติธรรมเป็นหลัก โดยที่พิจารณาว่าเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของระบบทั้งหมดอันรวมถึงการปกครอง การศึกษา ฯลฯ ที่จะต้องถูกจัดให้สอดคล้องและมีความเป็นธรรมต่อมนุษย์มากที่สุด ด้วยเหตุนี้เพลโตจึงได้เสนอให้กรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินตกเป็นของส่วนรวมและให้มนุษย์ใช้ชีวิตร่วมกันแบบ คอมมูน(Commune) การดำเนินการทางการค้าถูกจัดอยู่ในกิจกรรมที่มีคุณค่าต่ำ เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายของสังคมที่เพลโตต้องการ คือการสร้างชีวิตแห่งความงาม ความยุติธรรม และความรักขึ้น เพราะมนุษย์สำหรับเพลโตแล้วมีเป้าหมายมุ่งไปสู่ ความดี (Good)อันจะนำมาซึ่งความสุข (Happiness) ซึ่งมีใช้การแสวงหาความสุขความพึงพอใจที่ได้จาก ความสุขทางผัสสะ(Sensuous) ที่มีลักษณะไม่จริง หากแต่เน้นให้แสวงหาความสุขความพึงพอใจอันเกิดจากการใช้ชีวิตภายใต้ชีวิตที่มีเหตุผล(Life Of Reason)โดยการแสวงหาความรู้โดยการใช้ภูมิปัญญา(Wisdom) ซึ่งจะทำให้มนุษย์สามารถเป็นนายของตนเองที่จะเอาชนะธรรมชาติฝ่ายต่ำ (Lower Pressure) ในการตัดสินใจว่าอะไรเป็นความพึงพอใจที่แท้จริง (Rational Pressure) ตัวอย่างของมนุษย์ในอุดมคติของเพลโต คือ Philosopher King ในอุดมรัฐของเขา (สมักร นูราวาศ,2522)

สำหรับ อริสโตเติล (Aristotle :384-322ก่อนค.ศ.)แล้ว จุดมุ่งหมายของรัฐนั้นคือการทำให้ประชาชนผู้ถูกปกครองได้รับสวัสดิการ ดังนั้น รัฐมีไว้สำหรับมนุษย์ แต่มนุษย์ไม่ได้มีไว้สำหรับรัฐ มนุษย์เราเกิดมาเพื่อจุดประสงค์อันเดียวคือ ต้องการที่จะมีความสุข และคนที่มีความสุขคือคนที่ดำเนินการด้วยคุณธรรมอย่างครบถ้วน มีความมั่งคั่ง มีสุขภาพดี และมีมิตรสหายพอสมควร สำหรับความเข้าใจในทางเศรษฐศาสตร์นั้นเขาได้แยกมูลค่าทางเศรษฐกิจออกมาเป็น 2 อย่าง ในส่วนแรกที่เขายอมรับว่ามีขึ้นได้ก็คือ การแลกเปลี่ยนที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะคล้ายการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้าต่อสินค้า(Bater Exchange) เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ส่วนในอีกส่วนที่เขาเห็นว่าไม่ดีและไม่ควรทำ คือการแลกเปลี่ยนเพื่อการค้าอันมีเป้าหมายอยู่ที่การทำกำไรที่เพิ่มมากขึ้นนั้น จะก่อให้เกิดการสะสมความมั่งคั่งอันไม่มีที่สิ้นสุด และจะก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัวอันจะนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ และแม้ว่าเขาจะเห็นด้วยกับการมีทรัพย์สินส่วนตัวได้ แต่ก็ต้องมีการแบ่งใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนด้วย

* ดูเพิ่มเติมใน สมักร นูราวาศ, ประวัติและอรรถิของปวงปรัชญาเมธี(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวทิทยา,2522)

** อ่านเพิ่มเติมใน สมักร นูราวาศ, วิชาปรัชญา(กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แพรวทิทยา,2525)

หลังการล่มสลายลงของจักรวรรดิโรมัน ยุโรปแตกออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ ภายใต้การปกครองของที่มีลำดับชั้นของเจ้าขุนมูลนายในท้องถิ่นต่าง ๆ (Feudal Hierachy) ในยุคที่เรียกว่าศักดินา (Feudalism) นี้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคมดำเนินไปตามขนบประเพณี โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ นั่นคือแต่ละบุคคลถือกำเนิดขึ้นมาต้องทำหน้าที่ตามสถานภาพที่ถูกกำหนดให้อย่างแน่นอน ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเกษตรกรรมและหัตถกรรมแบบพึ่งตนเองในระบบแมนเนอร์ (Manor) มากกว่าเศรษฐกิจแห่งการซื้อขายแลกเปลี่ยน ความคิดทางเศรษฐกิจในช่วงนี้ถูกครอบงำด้วยแนวคิดและอุดมการณ์ของคริสต์ศาสนา เนื่องจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์ไม่อยู่ในสถานะที่จะสามารถติดต่อกับพระเจ้าได้โดยตรงตามความเชื่อของคาทอลิก หากแต่ต้องติดต่อกับนักบวชหรือพระแทน ความต้องการมุ่งสู่โลกหน้าทำให้ต้องอิงกับคริสตศาสนจักร คริสต์ศาสนาจึงมีอิทธิพลสูง ชีวิตทางโลกนั้นเป็นเพียงจุดเริ่มต้นไปสู่ความเป็นนิรันดร (ความรอด) และชีวิตทางเศรษฐกิจอยู่ในฐานะสำคัญน้อยกว่าการเข้าหาความรอดทางจิตวิญญาณของปัจเจกชนและความต้องการอันจำเป็นของสังคม หน้าที่ของมนุษย์ต้องถูกจัดให้อยู่ในแนวทางที่ถูกตั้งทางศีลธรรม มีการต่อต้านการค้าขายการแสวงหาความมั่งคั่งและการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวในทางโลก (โลกนี้) เพราะเป็นการดึงความสนใจของมนุษย์ให้หันเหออกไปจากความรอดทางจิตวิญญาณ กรอบความคิดแบบนี้จึงไม่เอื้อต่อการขยายตัวทางการค้า ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีการเติบโตอย่างเชื่องช้า ขาดความกระตือรือร้นและริเริ่มสร้างสรรค์ ในช่วงต้นที่การค้าขายตัวทางการค้ายังมีไม่มากนัก การยึดมั่นในความคิดทางศาสนาแบบนี้ยังสามารถมีอำนาจครอบงำอยู่ได้ แต่เมื่อสภาวะความเป็นจริงทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง มีการขยายตัวทางการค้ามากขึ้นเรื่อย ๆ ทศนคติที่ขัดแย้งระหว่างความรอดและความสำเร็จ (ความมั่งคั่งทางโลก) ทำให้ต้องมีการแก้ไขความคิดบางประการในทางปรัชญาให้เหมาะสมกับสภาวะที่การค้าเพื่อแสวงหากำไร การสู้รบ การคิดคอกเบียดมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะได้มีความพยายามที่จะปรับคำสอนใหม่ว่าการสะสมทรัพย์นั้นเป็นสิ่งที่ดี ถ้านำไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่ความขัดแย้งระหว่างความคิดเก่า และสภาวะทางเศรษฐกิจสังคมที่เรียกร้องให้มีแนวความคิดใหม่ที่เหมาะสมนี้ ได้ก่อให้เกิดการปฏิรูปทางศาสนา (Reformation) จากแนวความคิดแบบคาทอลิก (Roman Catholic) มาสู่แนวความคิดแบบ โปรเตสแตนต์ (Protastant) ซึ่งแปลตามศัพท์ว่า "ผู้คัดค้าน"

โปรเตสแตนต์ เป็นนิกายใหม่ในคริสต์ศาสนา(New Kind of Christianity) นำโดย ลูเธอร์(Luther)ในเยอรมัน และคาลวิน(Calvin)ในฝรั่งเศส นั่นคือ ในขณะที่คาทอลิกเน้นการมอง สังคมแบบส่วนรวม ให้การทำงานเป็นการทำเพื่อสังคมมากกว่าการตอบสนองต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล โปรเตสแตนต์กลับให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคล จากความเชื่อที่ว่ามนุษย์แต่ละคนสามารถเข้าถึงพระเจ้าได้เองโดยตรงด้วยการมีความเชื่อมั่นในพระเจ้า มีศรัทธาเป็นใหญ่ และถือว่าพระพรของพระเจ้าเพื่อช่วยเหลือทุกชีวิตให้แก่มนุษย์นั้น มาถึงโดยตรงต่อผู้มีศรัทธา ไม่ต้องผ่านสื่อกลางเช่นนักบวชเหมือนก่อน เนื่องจากพระเจ้าได้มีพระประสงค์สำหรับมนุษย์แต่ละบุคคลในโลกเอาไว้ โดยที่บุคคลเหล่านั้นจะสามารถทำงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางที่ได้ทรงประสงค์ไว้ได้ การดำเนินกิจกรรมการค้าและประสบผลสำเร็จได้รับผลกำไรและสะสมความมั่งคั่งอันเป็นจุดหมายของพ่อค้านั้นไม่ผิด และถือว่าการสร้างความสำเร็จในทางโลกเป็นความพึงพอใจของพระเจ้าด้วย จริยธรรมแบบโปรเตสแตนต์ จึงเน้นที่การทำงานหนัก การประหยัดและอดออมอย่างสูง หลีกเลี่ยงความเกียจคร้าน และฟุ่มเฟือย เพื่อให้มนุษย์เข้าสู่ความสำเร็จทางโลกและได้รับการยอมรับจากพระเจ้าไปพร้อม ๆ กัน นัยของแนวความคิดนี้(การจำกัดในการบริโภคเพื่อการอดออม)มีส่วนสนับสนุนการสะสมความมั่งคั่งและทุน ตลอดจนเป็นแหล่งที่มาของจริยธรรมทางเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เชื่อต่อการก่อตัวของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่มีกำไรเป็นสิ่งจูงใจให้ได้รับการรับรองในทางศีลธรรมเพื่อการก้าวข้ามไปสู่ระบบเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมต่อไป

2.2 แนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่ยุคแห่งความรู้แจ้ง : เศรษฐศาสตร์ภายใต้กระบวนการทุนนิยมแบบนิวตันและเคส์คาร์ต

ในช่วงปลายสมัยกลาง หรือราวศตวรรษที่ 14 -15 สภาวะทางเศรษฐกิจสังคมที่ขยายตัวและพัฒนาอย่างมากได้ทำให้ลักษณะของระบบเกษตรกรรมและหัตถกรรมแบบพึ่งตนเองของแมนเนอร์ ค่อย ๆ เสื่อมสลายลง นั่นคือระบบเศรษฐกิจแบบศักดินา (Feudalism) ได้เริ่มถูกแทนที่ด้วยระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่ได้แผ่กว้างสู่ทางเอาไว้แล้วในทางด้านปรัชญาความคิดของปัจเจกชนนิยม และการแสวงหาความมั่งคั่ง ความเจริญเติบโตของเมืองและสมาคมอาชีพ มีผลทำให้เมืองกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการผลิตและอุตสาหกรรมขนาดย่อมต่าง ๆ ระบบเกษตรกรรมจึงต้องพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการที่ขยายตัวของเมือง เป็นการผลิต

เวเบอร์(Weber) พิจารณาว่าด้วยคุณค่าและแรงจูงใจทางศาสนา(โปรเตสแตนต์)นี้เองได้สร้างพลังและแรงขับเคลื่อนทางอารมณศาสตร์ที่สำคัญ ซึ่งทำให้การพัฒนาของระบบทุนนิยมเกิดขึ้นและเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว(Weber ,quoted in Hunt,1992)

เพื่อการค้าขายแทนการผลิตแบบเลี้ยงตนเองในแมนเนอร์หนึ่ง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจากเดิมที่ผูกพันอยู่ด้วยชนบประเพณี เริ่มเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนทางการค้า กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปโดยมีกำไรเป็นแรงจูงใจ มีการพัฒนาการค้าระหว่างประเทศกับส่วนต่าง ๆ ของโลก การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ พร้อมไปกับการฟื้นฟูทางปัญญาให้พ้นจากการครอบงำของปรัชญาความคิดทางศาสนาซึ่งถือว่าเป็นยุคมืดด้วยความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดและควบคุมการดำเนินไปของทุกสิ่งในโลก(Essential Cause) โดยที่ศาสนจักรเท่านั้นเป็นผู้ผูกขาดและครอบงำการอธิบายโลกและชีวิตมาเป็นความเข้าใจที่ว่ามนุษย์ในสถานะของปัจเจกบุคคล(Individual) สามารถทำความเข้าใจในความเป็นจริงหรือกฎเกณฑ์ที่ดำเนินอยู่อย่างตายตัว และสมเหตุสมผลที่พระเจ้าเป็นผู้กำหนดไว้ ความจริงถูกมองว่าสิ่งคงตัวปราศจากความขัดแย้ง ดังนั้นกฎเกณฑ์แห่งความคงที่ที่พระเจ้าได้กำหนดออกก้นนั้นต้องดำรงอยู่ที่ไหนสักแห่งและมนุษย์จะต้องใช้ความพยายามความเหนื่อยยากในการค้นหาและพิสูจน์ให้พบ(กัลดุง,2538) เป็นแรงผลักดันให้เกิดการวิจัยและค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ขึ้น ยุโรปเข้าสู่ยุคของความรู้แจ้ง และยุคของเหตุการณ์ศตวรรษที่17(Renaissance) พร้อม ๆ กับการก่อตัวขึ้นของการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรม

เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่า การค้าขายที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการสะสมทุน และทุนกับการบังเกิดใหม่ของรัฐชาติและลัทธิประชาธิปไตยในยุคนี้ก็เป็นปัจจัยให้เกิดวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่สามารถพิจารณาได้ด้วยเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกันผ่านการสังเกต มิใช่การใช้ญาณวิทยาทางศาสนาเหมือนแต่ก่อน การก่อร่างทางความคิดและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในช่วงนี้เมื่อมีการพัฒนาค้างมั่นแล้วจะก้าวนำความคิดด้านอื่นๆ ไป และจะมีอิทธิพลอย่างสูงต่อศาสตร์อื่น ๆ จวบจนกระทั่งในปัจจุบัน

ยุคของการพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เริ่มจากฟรานซิส เบคอน(Francis Bacon:ค.ศ.1561-1626) ซึ่งได้ตั้งหลักไว้ว่า ปรัชญาอันแท้จริงต้องใช้งานได้ ซึ่งจะเป็นอย่างนี้ได้จริง ๆ ก็ต่อเมื่อประกอบด้วยการสังเกตปรากฏการณ์ของธรรมชาติจริง ๆ และความรู้อย่อมได้มาจากการสังเกตและจะออกมาขึ้นจากการรวบรวมและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสถาบันการค้นคว้าต่างๆ เป็นการเน้นถึงความสำคัญของข้อเท็จจริงมากกว่าการคิดหาเหตุและผลแบบปรัชญาหรือตรรกศาสตร์ เดส์คาร์ต(Descartes:ค.ศ.1596-1650)เป็นนักปรัชญาซึ่งพิจารณาถึงการดำรงอยู่ของตัวตนหรือตัวตนในงานเขียนที่ชื่อว่า "The Mediation on First Philosophy" ด้วยข้อสรุปที่ว่า ฉันคิดฉะนั้นฉันจึงต้องมีอยู่ (Cogito Ergo Sum)และได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติว่าตั้งอยู่บน

พื้นฐานของการแบ่งแยกระหว่าง 2 ส่วน คือ วัตถุ และจิตใจ แนวความคิดนี้ส่งผลให้นักวิทยาศาสตร์รับเอาไปใช้ในการศึกษาและพัฒนาเรื่องของวัตถุโดยถือเอาว่าวัตถุเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตและแยกออกอย่างเด็ดขาด ร่างกายจึงเป็นเพียงเครื่องจักรหรือสรีรยนต์อันมีธรรมชาติที่กินที่และเป็นไปตามกฎของกลไก เป็นแนวการมองแบบสสารนิยมแบบกลไก (Mechanistic Materialism) แนวการมองแบบนี้มีทัศนะว่า โลกของวัตถุประกอบขึ้นจากวัตถุหลากหลายชนิดคุมกันขึ้นเป็นเครื่องจักรมหึมาและเราสามารถวิเคราะห์โลก(ของวัตถุ)ได้อย่างเป็นกาววิสัย นั่นคือมนุษย์ได้แยกตัวออกไปเป็นผู้สังเกตการณ์ภายนอก นิวตัน(Isaac Newton: ค.ศ.1642-1727) ได้ยึดเอาโลกทัศน์แบบกลไกดังกล่าวนี้ มาสร้างวิชากลศาสตร์ เหตุการณ์ทางฟิสิกส์ทั้งหมดถูกพิจารณาในแง่ของการเคลื่อนที่ของวัตถุในที่ว่าง ตามกฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน(Law of Motion) 3 ข้อที่ว่า

1. วัตถุซึ่งอยู่นิ่งอยู่กับที่ก็คิ และวัตถุซึ่งเคลื่อนไหวอยู่ก็คิ จะทรงอยู่ในภาวะนั้นตลอดจนกว่าจะมีแรงมาเปลี่ยนแปลงภาวะของมันอย่างใดอย่างหนึ่ง สำหรับการเคลื่อนไหวนั้นจะเป็นไปในแนวทางที่เป็นเส้นตรงด้วยอัตราเร็วอันสม่ำเสมอ เว้นไว้แต่จะถูกกระทำโดยแรงภายนอก

2. อัตราการเปลี่ยนแปลงโมเมนตัม(Momentum)หรือความเฉื่อยของวัตถุที่เคลื่อนไหวย่อมได้ส่วนกับแรง(มวลคูณความเร็ว)ที่เกิดขึ้น

3. ทุกกิริยาจะเกิดปฏิกิริยาขึ้นเท่ากันในทางที่ตรงกันข้าม(สมักรบูรพาวศ, 2515 : 290-291)

กฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน(Newton)เป็นรากฐานของกลศาสตร์ ที่ถูกยึดถือเอาว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัวแน่นอนของการเคลื่อนที่ของวัตถุ และเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดของปรากฏการณ์ในทางฟิสิกส์ กลศาสตร์ของจักรวาลจึงเป็นไปอย่างสมบูรณ์และไม่มียะไรที่จะผิดพลาดได้ เนื่องจากพระเจ้าได้สร้างอนุภาคของสสาร แรงระหว่างอนุภาค และกฎของการเคลื่อนที่ไว้ ดังนั้นจักรวาลทั้งหมดจึงเคลื่อนไหวอย่างไม่เคยหยุดเช่นเดียวกับเครื่องจักรที่ถูกควบคุมโดยกฎซึ่งไม่เคยเปลี่ยนแปลง(คาปรั้า, 2529) นั่นคือกฎธรรมชาติ (Natural Law) ซึ่งเป็นกฎของพระเจ้าด้วย นั่นคือจักรวาลของนิวตันถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มของสิ่งพื้นฐานที่มีคุณสมบัติพื้นฐานอยู่ในตัว สิ่งเหล่านี้และคุณสมบัติของมัน(อนุภาคของสสาร แรงระหว่างอนุภาค และกฎพื้นฐานของการเคลื่อนที่)ถูกสร้างและกำหนดโดยพระเจ้า ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์กันต่อไป ความคิดนี้ได้แสดงนัยอยู่ในทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

ทัศนะเชิงกลไกต่อธรรมชาติ จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลัทธินิยตินิยม (Determinism) ที่ถือว่ามีสิ่งกำหนดความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ อย่างตายตัว เครื่องจักรอันมหึมาแห่ง

จักรวาลนี้ถูกกำหนดกฎเกณฑ์การดำเนินไปอย่างสิ้นเชิง คำนึงถึงต่าง ๆ ย่อมปรากฏขึ้นมาจากเหตุที่แน่นอนอันหนึ่ง และนำไปสู่ผลที่แน่นอนด้วยเช่นกัน (คาปรีรา, 2537:78) ดังนั้นกฎธรรมชาติที่นักวิทยาศาสตร์เฝ้าแสวงหาจึงถือว่าเป็นกฎของพระเจ้า ซึ่งครอบคลุมโลกโดยไม่เปลี่ยนแปลงและเป็นนิรันดร์ มนุษย์ในทัศนะนี้จึงถูกควบคุมให้ต้องดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติที่ถูกควบคุมโดยพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้ปกครองที่มองไม่เห็น(Unseen Ruler) โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ เพราะจะไม่มีข้อผิดพลาดใด ๆ เกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาว่าความรู้เริ่มต้นจากการที่มนุษย์ทำการศึกษาอธิบายสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ทั้งหลายตามธรรมชาติ พัฒนาการขึ้นเป็นการพิสูจน์ความจริงด้วยการทดลองซ้ำแล้วซ้ำอีก ผ่านการทดสอบ และคำนวณออกมาได้ด้วยความแม่นยำ เป็นการก่อตัวขึ้นของฟิสิกส์ วิชาฟิสิกส์จึงเป็นวิชาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ และทำธรรมชาติให้เป็นความรู้จริง ในเมื่อทุกอย่างในจักรวาลล้วนเป็นธรรมชาติ ความรู้ที่อธิบายกฎและความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างกันจึงเป็นฟิสิกส์ ความรู้ทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นวิชาการทั้งหมดจึงล้วนมีฟิสิกส์ เช่นเดียวกับกับมีธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องมากบ้างน้อยบ้าง ก่อนที่จะมีพัฒนาการเป็นสรรพวิชาการ เป็นวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ เป็นมนุษยศาสตร์ จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และศาสตร์ต่างๆทั้งหมดในโลกที่เรากำลังเรียนรู้กันอยู่(ประธาน ต่างใจ, 2538:177) ฉะนั้นฐานความรู้ความคิดจากฟิสิกส์(โลกทัศน์)จึงขยายออกไปสู่สาขาวิชาการอื่น ๆ

ทัศนะในเชิงแบ่งแยกของเดส์คาร์ต(Descartes)และโลกทัศน์แบบจักรกล ได้สะท้อนภาพทัศน์ต่อโลกภายนอก ซึ่งถือว่าเป็นการรวมตัวของวัตถุและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่แยกออกจากกันได้ การแยกออกจากกันเป็นส่วนต่าง ๆ นี้ ในส่วนหนึ่งนั้นได้สร้างประโยชน์คือได้ก่อให้เกิดการพัฒนาความคิดในแต่ละด้าน(ศาสตร์ต่าง ๆ)ออกไปอย่างลึกซึ้งและเฉพาะด้านยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่มีการพัฒนาความรู้ทางเทคโนโลยีต่างเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นทัศนะแบบนี้ทำให้ไม่มีการมองภาพแบบองค์รวม เพราะการมองภาพโดยรวมในทัศนะนี้อยู่ในรูปการจับเอาส่วนต่าง ๆ ของความรู้มารวมใส่ไว้เข้าด้วยกันเท่านั้นเอง นั่นคือ การดำรงอยู่ของทั้งหมด เกิดจากผลบวกของส่วนย่อย ๆ ดังนั้นทัศนะของความสอดคล้องเชื่อมโยง และสัมพันธ์ร่วมกันของสรรพสิ่งในธรรมชาติจึงถดถอย และถูกมองข้ามไป

แนวความคิดเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ(Natural Law)นี้ ได้ขยายอิทธิพลออกไปสู่ความคิดทางปรัชญาการเมืองของ ล็อก (John Lock : ค.ศ.1632-1704) ด้วยความคิดที่ว่าตาม

ธรรมชาติแล้วมนุษย์มีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) เช่น สิทธิในชีวิตกับเสรีภาพ และสิทธิในทรัพย์สิน และเนื่องจากมนุษย์มีภาวะที่จะต้องรพหุงกันเสมอ มนุษย์จึงได้มารวมกันเป็นชุมชน ภายใต้การทำสัญญาประชาคม(Social Contact) ให้มีการปกครองเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยโดยที่ยังคงได้รับสิทธิตามธรรมชาติของตนเองอยู่ แนวความคิดของล๊อคนี้ช่วยย้าให้เห็นถึง ลักษณะปัจเจกชนนิยมและการยอมรับในกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนบุคคล รวมถึงนัยทางเสรีนิยมด้วย ในทางเศรษฐศาสตร์นั้น ล๊อคไม่เพียงแต่ได้ปลดปล่อยนักการค้าให้หลุดพ้นจากกฎแห่งราคาที่ยุติธรรม(Just Price)เท่านั้น หากแต่ยังได้นำแนวคิดการกำหนดราคาอย่างเป็นภาวีสัย โดยอาศัยหลักอุปสงค์อุปทานเข้ามาเป็นแนวทางให้แก่หลักสำคัญทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งทำให้เศรษฐศาสตร์ได้รับการยกระดับให้มีฐานะเท่าเทียมกันกับกลศาสตร์ของนิวตันด้วย(คาปร้า,2529:170)

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในช่วงนี้ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและปรัชญาทางวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นแกนหลักแห่งศาสตร์ต่างๆต่อไปในอนาคต แนวคิดทางเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ที่ใช้ทฤษฎีสตมดุลย์ระหว่างแรงของนิวตันเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพิจารณาการรักษาดุลย์การไหลเข้าออกของทองคำและโลหะเงินของประเทศ ความพยายามที่จะทำให้ประเทศมีดุลการค้าอยู่ในลักษณะเกินดุล หรือมีการควบคุมให้ปริมาณทองคำและโลหะไหลเข้าประเทศในปริมาณที่มากกว่าปริมาณที่ไหลออก ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือการผลักดันให้มีการส่งสินค้าออกมากกว่าปริมาณการนำเข้าของประเทศ เนื่องจากปริมาณเงินที่เหลือเฟืออันเนื่องมาจากการส่งสินค้าออกนั้นสามารถที่จะก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ปริมาณการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น ประชาชนในสังคมอยู่ดีกินดี และสังคมจะพัฒนาได้มากขึ้น ในขณะที่ประเทศชาติจะมั่งคั่งและมีความเข้มแข็งทางการเมืองในระดับสูงตามไปด้วย (พีตเฟสค์,2527:29) และแนวคิดชนวนิยม(Physiocracy)ซึ่งเป็นสำนักคิดทางเศรษฐศาสตร์ของฝรั่งเศสนั้นก็มีความเชื่อว่าระบบเศรษฐกิจดำรงอยู่ได้ เพราะมีกฎที่ควบคุมการทำงานอย่างมีดุลยภาพด้วยตัวเองเป็นกฎธรรมชาติ (Natural Law)และถ้าเราปล่อยให้กฎธรรมชาตินี้ดำเนินไปโดยไม่มีสิ่งขวางกั้นหรือยับยั้งแล้ว กฎธรรมชาติจะคอยควบคุมให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจเป็น

ความคิดของล๊อค ช่วยเน้นย้าให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของ Self Conscious ในปรัชญาตะวันตกให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หลังจากที่เคส์คาร์คได้นำทางเอาไว้ เป็นการสร้างสำนึกของปัจเจกบุคคลที่ยึดมั่นในความเป็นตัวคน ของคน ให้เข้มชัดขึ้น

กฎธรรมชาติ(Natural Law) ของพวกชนวนิยมนี้เองเป็นรากฐานของความเชื่อทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในยุคต่อมา ที่เรารู้จักกันภายใต้คำขวัญที่ได้มาจากวรรณคดีในคอนตันศตวรรษที่ 18 ที่ว่า "ปล่อยให้ทำปล่อยให้ไปเอง" หรือ "Laissez Fair ,Laissez Passer"

ไปในลักษณะที่เอื้อต่อประโยชน์สูงสุดต่อสังคม โดยที่เข้าใจว่าการเกษตรกรรมหรือผืนแผ่นดินเท่านั้นที่เป็นบ่อเกิดแห่งความมั่งคั่งและสามารถที่จะสร้างส่วนเกินได้ เพราะมีแต่ผืนดินเท่านั้นที่เป็นพลังแห่งการใช้ชีวิตของธรรมชาติที่ได้มาจากพระเจ้า(ฟิตเฟตต์, 2527 :34)

2.2.1 แนวความคิดเศรษฐศาสตร์คลาสสิก(Classical Political Economy)

แนวความคิดในช่วงนี้ ได้รับอิทธิพลมาจากการพัฒนาการทางความคิดของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติในช่วงที่ผ่านมาและมีความพยายามที่จะพัฒนาเศรษฐศาสตร์ให้เป็นศาสตร์ทางสังคมศาสตร์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับวิทยาศาสตร์ให้มากที่สุดในช่วงต่อๆมา เป็นยุคแห่งการก้าวไปสู่อุตสาหกรรมของยุโรป ที่ระบบโรงงาน(Factory System)ที่ใช้เครื่องจักรและทุน เริ่มเข้ามาแทนที่การผลิตในครัวเรือนแบบเก่า พันธนาการทางศาสนาและประเพณีแบบดั้งเดิม(Religious and Customary Rules) ที่ถูกทดแทนด้วยการให้ความสำคัญกับมนุษย์ในสถานะและบทบาทของปัจเจกบุคคล(Individual) ผู้เป็นเสรีชนและมีอิสรภาพในการตัดสินใจได้กลายมาเป็นมิติหลักในการทำ ความเข้าใจมนุษย์ พฤติกรรมของมนุษย์ และสังคม พร้อม ๆ ไปด้วยการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ของมนุษย์ในสังคมภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด มूलฐานแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์ในยุคนี้ เริ่มจาก Adam Smith(ค.ศ.1723-1790) นักเศรษฐศาสตร์ชาวสก็อต ในหนังสือชื่อ "An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations"(1776) ที่เริ่มต้นการพิจารณาด้วยการให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลแต่ละบุคคลในทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าสังคมคือการรวมปัจเจกบุคคลแต่ละคนในสังคมเข้าด้วยกัน(Collection of individual) ปัจเจกบุคคลในทางเศรษฐศาสตร์นี้ถูกพิจารณาว่าเป็นผู้ที่มีเหตุมีผลในการตัดสินใจที่จะกระทำการใดๆในทางเศรษฐกิจ โดยมีแรงจูงใจของการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลแต่ละคนเป็นหลัก การแสวงหาผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลในสังคมนี้ในที่สุดแล้วภายใต้การผลักดันของมือที่มองไม่เห็น(Invisible Hand)จะทำให้สังคมได้รับผลประโยชน์สูงสุดพร้อมกันไปด้วย จะเห็นได้ว่าสมิธมีความเชื่อในกฎที่ดำเนินไปเองโดยทันทีและแน่นอนเหมือนกฎธรรมชาติที่จะนำไปสู่การสร้างกลมกลืนกันในสังคม(Harmony)

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินตามกฎธรรมชาตินี้ ในทางวิทยาศาสตร์ใช้ในการอธิบายการเคลื่อนที่ของอนุภาคหรือวัตถุต่าง ๆ ในจักรวาลที่มีลักษณะ Passive การนำมาอธิบายและศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะที่ไม่แน่นอนตายตัวเหมือนวัตถุ ในแง่ที่มีมิติทางด้านความคิด อารมณ์ความรู้สึก และมีลักษณะ Active จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้

ความคิดของสมิธพร้อม ๆ ไปกับการยอมรับในกฎของเซย์ (J.B.Say ค.ศ.1767-1832) ที่ว่าไม่มีวันที่อุปสงค์(Demand)ในระบบเศรษฐกิจจะขาดแคลนจนปล่อยให้สินค้าล้นตลาดได้ เพราะจะมีกลไกอัตโนมัติที่จะคอยผลักดันให้เกิดความสมดุลระหว่างกัน นั่นคือในระบบเศรษฐกิจนั้นกลไกการทำงานของตลาดจะปรับให้อุปสงค์และอุปทานรวมในระบบเคลื่อนเข้าสู่ภาวะดุลยภาพเองทันที โดยอัตโนมัติ ทักษะเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดแนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ(Economic Liberalism)ขึ้น เป็นแนวคิดที่ไม่ต้องการให้มีการแทรกแซงใด ๆ จากรัฐ หากแต่ต้องการให้ระบบเศรษฐกิจนั้นดำเนินไปเองตามกลไกธรรมชาติของตลาดที่มีความสมบูรณ์อยู่แล้ว ภายใต้ปรัชญาของ "Laissez Faire Laissez Passer" เศรษฐกิจแบบเสรีนี้รับใช้ปัจเจกชนโดยตอบสนองต่อความต้องการของปัจเจกชนแต่ละฝ่ายไม่ว่าเป็นด้านของผู้บริโภคที่ได้รับการตอบสนองตามความต้องการของคนในกาบริโภค และด้านของผู้ผลิตที่มีแนวโน้มที่จะผลิตสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการโดยได้รับผลกำไรตอบแทน ดังนั้นสวัสดิการของสังคมโดยส่วนรวมจึงถูกผลักดันให้บรรลุเป้าหมายไปด้วย

การแข่งขันที่ปล่อยให้ดำเนินไปโดยพลังแห่งตลาดจะนำไปสู่การสร้างความมั่งคั่งของชาติและปัจเจกบุคคลไปพร้อม ๆ กัน ความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งความมั่งคั่งประกอบกับแนวโน้มของความจำเป็นที่จะต้องทำการค้าขายและแลกเปลี่ยนได้นำพาาระบบเศรษฐกิจให้เข้าสู่ความรุ่งเรืองและเติบโตขึ้นตามลำดับ จากการสะสมทุน และการขยายตัวของโรงงานใหม่ ๆ

ลักษณะที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกคือ การวิเคราะห์การกำหนดมูลค่าของสินค้าผ่านแรงงาน (Labor Theory Of Value) ด้วยความเข้าใจที่ว่ารากฐานที่แท้จริงของความมั่งคั่งมีผลมาจากแรงงานมนุษย์ จึงมีการนำเอาจำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตมาเป็นตัวกำหนดมูลค่าของสินค้า ซึ่งแนวคิดในการวิเคราะห์แบบนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมระหว่างนายจ้างและแรงงาน ในการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งสำหรับ สมิธ แล้วความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราวเท่านั้น ไม่ใช่ลักษณะที่แท้

บทบาทของรัฐในทัศนะนี้จึงถูกกำหนดให้จำกัดอยู่ในขอบเขตที่แคบคือ รัฐบาลควรมีหน้าที่ใน 3 ประเด็นหลักคือ หน้าที่ป้องกันประเทศจากการรุกรานจากภายนอก หน้าที่รักษาความยุติธรรมในสังคม และหน้าที่ในการสร้างและรักษางานบริการสาธารณะและสถาบันสาธารณะบางอย่างที่เอกชนไม่สามารถที่จะเข้าไปดำเนินการเองได้

อ่านเพิ่มเติมใน Ronald Meek, Studies in The Labor Theory Of Value(London:The Camerot Press,1973)

จริงของระบบเศรษฐกิจ ด้วยความเชื่อว่า ในที่สุดแล้วระบบจะสามารถแก้ไขข้อปัญหาเหล่านี้ได้เองและสังคมก็จะได้รับประโยชน์สูงสุดในที่สุด ในขณะที่ริคาร์โด(David Ricardo:ค.ศ.1772-1823)ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาระหว่างนายทุนกับแรงงานมากนัก โดยพิจารณาว่าผู้ประกอบการได้ดำเนินกิจกรรมการผลิตซึ่งเป็นประโยชน์และสมควรได้รับ กำไร เป็นส่วนตอบแทนอันจะเป็นแหล่งที่มาของการสะสมทุนที่จะขยายตัวต่อเนื่องสร้างความเจริญให้กับระบบเศรษฐกิจต่อไปอีก และภาพรวมของสังคมในทัศนะของริคาร์โดนั้น เป็นสังคมที่ทุกคนมีเป้าประสงค์เดียวกัน นั่นคือต้องการมุ่งไปสู่ความมั่งคั่งรุ่งเรืองในทางเศรษฐกิจ(Hunt,1991:27) ในขณะเดียวกันริคาร์โดก็ได้เสนอระบบการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองทางเศรษฐกิจด้วยการพิจารณาภายในตัวแปรที่จำกัดให้สามารถอธิบาย และทำนายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจได้ ทำให้เศรษฐศาสตร์มีความใกล้เคียงและสอดคล้องไปกับความรู้ในทางวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น (พิศเพ็ญ ,2527:88)

อย่างไรก็ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์คลาสสิกนี้ ประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจยังถูกมองอย่างเชื่อมโยงไปกับมิติอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิดทางปรัชญาทางการเมือง สังคม จริยธรรมและมีลักษณะการวิเคราะห์ในระดับมหภาค(Macroeconomics) ที่ให้ความสำคัญกับภาพรวมของระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะการมุ่งไปสู่ความจำเป็นโดยธรรมชาติของเศรษฐกิจของชาติ ขณะเดียวกันที่เน้นให้ความสำคัญกับมิติทางการผลิตในส่วนของการผลิต ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญเร่งด่วนในบริบททางสังคมที่กำลังทำการพัฒนาการผลิตในขณะนั้น

เศรษฐศาสตร์คลาสสิกได้เริ่มประสบกับปัญหาต่าง ๆ นั่นคือกลไกอัตโนมัติของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรี(กลไกตลาด) ที่ไม่ให้รัฐเข้าไปแทรกแซงอันเป็นหลักสำคัญที่ยึดถือกันไม่สามารถทำงานอย่างได้ผล นั่นคือ "มือที่มองไม่เห็น" ไม่สามารถผลักดันให้เกิดความกลมกลืนและสร้างเสถียรภาพให้กับระบบเศรษฐกิจ เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นระยะ ๆ ในขณะเดียวกันกับที่ภาพของความกลมกลืนกันในสังคมนั้นถูกทำลายลงด้วยสภาพของความเป็นจริงอันครอบคลุมไปด้วยความขัดแย้งอันรุนแรงของสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมขั้นต้น ระหว่างนายทุน(นายจ้าง) กับแรงงาน ซึ่งทวีความเข้มข้นขึ้นจากการขูดรีดเพื่อสะสมทุนขั้นต้นของนายทุนภาพของความทุกข์ยากของมวลชน(แรงงาน)ซึ่งเป็นผู้แบกรับต้นทุนทางสังคม(Social Costs)ที่

เป้าหมายของการพิจารณาและวิพากษ์วิจารณ์ของริคาร์โดอยู่ที่ชนชั้นเจ้าที่ดินที่ได้รับผลตอบแทนโดยที่ไม่ได้ดำเนินการอะไรในการผลิตนอกจากการครอบครองที่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ(Natural Resource) และมักจะมีผลประโยชน์ที่ขัดกันกับผลประโยชน์ของคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมในขณะนั้น

สำคัญในการขับเคลื่อนพลังทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้ ส่งผลให้เกิดการตั้งข้อสงสัยและคำถามต่อระบบเศรษฐกิจและสถาบันทางสังคมที่ดำรงอยู่ในขณะนั้น แนวคิดที่ท้าทายพร้อมๆ ไปด้วยความต้องการปฏิรูปและแสวงหาทางเลือกใหม่ให้กับสังคมจึงเกิดขึ้นในช่วงแรกในหมู่ของนักสังคมนิยม เช่น โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen : ค.ศ.1730-1808) ชาร์ล ฟูรีเยอร์ (Charles Fourier : ค.ศ.1772-1837) ซิมองดี (Jean Charles Leonard Simondi : ค.ศ.1773-1824)

พวกสังคมนิยมนี้มีเป้าหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงความอยุติธรรมในเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยม พร้อมๆ ไปด้วยความต้องการที่จะเสนอให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบทุนนิยมให้ไปสู่ระบบสังคมนิยมในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยการทดลองสร้างสังคมในอุดมคติที่ตนต้องการขึ้นมาเป็นแบบอย่างแก่สังคม อย่างไรก็ตามความคิดของนักสังคมนิยมในยุคแรกนี้ขาดการพิจารณาอย่างชัดเจนเป็นระบบในทางทฤษฎี จึงทำให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นพวกสังคมนิยมเพื่อฝัน (Utopian Socialist) ในท้ายที่สุดแล้วการวิเคราะห์มูลค่าด้วย Labor Theory Of Value โดยนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกอย่างริคาร์โดกลับเป็นคำเสริมให้มาร์กซ์ (Karl Heinrich Marx: ค.ศ.1818-1883) พัฒนาความคิดสืบเนื่องมาจนเห็นถึงความขัดแย้งที่แตกหักภายในระบบทุนนิยมระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นแรงงาน ด้วยการชี้ให้เห็นถึงมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (Surplus Value) ที่ถูกสร้างขึ้นโดยแรงงาน แต่กลับถูกขูดรีด (Exploitation) โดยนายทุน จนถึงกับทำนายว่าในที่สุดแล้วระบบทุนนิยมจะต้องพังทลายลง แนวคิดของ Marx ได้พัฒนาความคิดในทางเศรษฐศาสตร์ต่อมาภายใต้แนวคิดเศรษฐศาสตร์มาร์กซิสม์ และต่อมาด้วยปรัชญาที่เน้นพลังการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางปฏิบัติ (Praxis) ด้วย ทำให้แนวคิดนี้มีผลสะท้อนต่อการปฏิบัติเปลี่ยนแปลง ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วยในภายหลัง

2.2.2 แนวคิดเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neoclassical Economics)

การพัฒนาขึ้นของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกนั้น โดยนัยทางด้านอุดมการณ์และความเชื่อในหลักใหญ่ ๆ แล้วไม่มีความแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์คลาสสิกมากนัก เพราะต่างก็ให้การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันกันโดยเสรี และยึดหลักของ Natural Law ที่ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ในที่สุดแล้วระบบจะผลักดันให้เข้าสู่ดุลยภาพเช่น

มาร์กซ์ (Marx) มีความเห็นว่าความคิดทางปรัชญานอกจากจะมีความสำคัญไปในการตีความหมายและทำความเข้าใจโลกในแง่ต่าง ๆ แล้ว ประเด็นที่สำคัญอีกประการก็คือจะต้องให้ความสนใจกับการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงโลกไปด้วย

เดิม ความแตกต่างระหว่างกันคือเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกไม่ได้พิจารณาการกำหนดมูลค่าจากแรงงาน(Labor Theory Of Value)เป็นพื้นฐานของการศึกษาเหมือนเศรษฐศาสตร์คลาสสิก หากแต่ได้นำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการทำความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องของการแสวงหาความพึงพอใจ(Preference)อันมีรากฐานมาจากปรัชญาประโยชน์นิยมมาใช้เป็นจุดเริ่มต้น(Entry Point)ในการวิเคราะห์

เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกเริ่มต้นการพิจารณาที่มนุษย์ในสถานะของปัจเจกบุคคลที่มีธรรมชาติ(Innate Human Nature)ของการแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุดตามแนวคิดปรัชญาประโยชน์นิยม(Utilitarianism) ในหนังสือชื่อ"An Introduction to The Principle of Morals and Legislation" ของเจเรมี เบนแธม(Jeremy Bentham : ค.ศ.1748-1832) ซึ่งถูกนำเสนอขึ้นมาในช่วง ค.ศ.1780 และมีนัยต่อการท้าทายแนวคิดคลาสสิกของสมิธในขณะนั้น ปรัชญาความคิดของเขาได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาสุขนิยม(Hedonism) ที่ถือการกระทำของมนุษย์ล้วนตั้งอยู่บนหลักแห่งความสุขและความเจ็บปวด ดังนั้นสิ่งที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ(Pleasure)หรือความสุขนั้นเป็นสิ่งที่ดี ส่วนสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจหรือความเจ็บปวด(Pain)นั้นเป็นสิ่งที่เลวร้าย จุดมุ่งหมายของมนุษย์ในการตัดสินใจกระทำใด ๆ ก็เป็นไปเพื่อแสวงหาความพึงพอใจหรือความสุขสูงสุด(Greatest Happiness) ความสุขหรืออรรถประโยชน์สำหรับ เบนแธมนั้นสามารถที่จะวัดได้ โดยนัยนี้การแสวงหาความสุขหรืออรรถประโยชน์ของสังคม จึงเป็นการแสวงหาอรรถประโยชน์ในปริมาณมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุดในสังคม โดยกฎหมายและบทบัญญัติทางศีลธรรมจะเป็นตัวเหนี่ยวรั้งพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลในสังคม ด้วยการให้รางวัลแก่การกระทำส่วนบุคคลที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมและลงโทษบุคคลที่มีการกระทำที่ทำลายอรรถประโยชน์ของสังคม

มีการพิจารณาว่าการที่เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกได้เปลี่ยนประเด็นการศึกษาไปจากทฤษฎีการกำหนดมูลค่าจากแรงงานของคลาสสิกไปสู่การทำความเข้าใจในเรื่องของอรรถประโยชน์สูงสุดท้ายนั้น ในส่วนหนึ่งเป็นพัฒนาการของเศรษฐศาสตร์ที่จะหลีกเลี่ยงไปให้พ้นจากการคุกคามของข้อโต้แย้งและบทวิพากษ์ทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นระบบและทรงพลังของมาร์กซ์ต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในขณะนั้น ซึ่งอาศัยฐานการวิเคราะห์ที่พัฒนามาจากทฤษฎีมูลค่าแรงงานของริคาร์โด(Hunt, 1991)

แนวความคิดของเบนแธม(Bentham)นี้ มีความสำคัญต่อมาตลอดศตวรรษที่ 19 และได้มีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อการพัฒนาการของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา (เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก)พร้อม ๆ ไปด้วยโลกทัศน์แบบแบ่งแยกและกลไก นั่นคือมนุษย์เปรียบเสมือนกับเครื่องจักรที่แสวงหาความสำราญซึ่งคอยแต่จะคำนวณถึงความได้เปรียบเสียเปรียบจากการกระทำต่าง ๆ พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเหตุมีผลซึ่งได้รับการอธิบายตามลักษณะดังกล่าวจึงไม่มีภาพของความขัดแย้งเกิดขึ้นในสังคมอย่างความขัดแย้งทางชนชั้นให้เห็น เพราะมูลค่าของสินค้าในทัศนะนี้ถูกนำไปพิจารณาบนหลักของอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม(Marginal Utility) นั่นคือมีการพิจารณาว่าต้นทุนของมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้นสูงจากความต้องการซื้อในตลาดหรือความพึงพอใจของผู้บริโภคเป็นหลัก ดังนั้นความคิดทางด้านค่าจึงเคลื่อนจากการพิจารณากระบวนการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิตของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกเข้าสู่การให้ความสำคัญกับการพิจารณาความต้องการของปัจเจกบุคคลซึ่งมีเป้าหมายเดียวกันแทน

ความคิดทางเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกเริ่มต้นจากการพัฒนาขึ้นของหลักอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย(Principle Of Marginal Utility) ซึ่งเสนอว่ามูลค่าของผลผลิตหรือบริการไม่ได้มาจากแรงงานที่แฝงอยู่ หากแต่มาจากอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้ายที่ถูกซื้อไป(พิตเฟลด์, 2527:158) แนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากนักเศรษฐศาสตร์ 3 ท่าน คือ คาร์ล แมงเยอร์(Karl Menger: ก.ศ.1840-1921) นักเศรษฐศาสตร์ชาวออสเตรีย ในหนังสือชื่อ "Grundsätze Der Volkswirtschaftlehre" (1871) ที่เสนอเรื่องของอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มที่ผู้บริโภคใช้พิจารณาในการแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด วิลเลียม แสตนลีย์ เจวอนส์(William Stanley Jevon :ก.ศ.1835-1882)นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่ได้เสนอหลักการของอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มที่ตกลงในหนังสือชื่อ "The Theory Of Political Economy" และลีโอ วอลรัส(Leon Walras :ก.ศ. 1837-1910)นักเศรษฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศสที่อธิบายถึงแนวคิดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคในการตัดสินใจเรื่องการจัดสรรใช้จ่าย จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยส่วนรวมทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขัน ทำให้ทั้งระบบจะต้องทำการปรับตัวตามไปด้วย เพื่อให้การผลิตสอดคล้องไปกับความต้องการซื้อโดยอัตโนมัติ การพิจารณานี้ดำเนินไปภายใต้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ที่สลับซับซ้อน ในหนังสือเรื่อง "Eléments D' Economic Politique Pure"(พิตเฟลด์, 2527:161) ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจในทฤษฎีระบบดุลยภาพทั่วไป(The Theory Of

แนวความคิดของเบนแธมส่งผลให้เกิดการปรับปรุงไปสู่แนวคิดภายใต้หลักของอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย(Principle of Marginal Utility) ซึ่งได้กลายมาเป็นตัวกำหนดในการพิจารณามูลค่าของสินค้าและบริการ แทนการพิจารณาการกำหนดมูลค่าด้วยแรงงานแบบเศรษฐศาสตร์คลาสสิก

General Equilibrium) ในการพิจารณาภาพรวมของระบบเศรษฐกิจ เพื่อหาทางกำหนดค่าและราคาที่จุดสมดุลของระบบเศรษฐกิจด้วยการชี้ให้เห็นว่า คุลยภาพทั่วไปของระบบเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้โดยผ่านการบรรลุดึงคุลยภาพของแต่ละหน่วยภายในระบบเศรษฐกิจภายใต้ตลาดที่มีการแข่งขันเสรีกลไกตลาดจะเป็นตัวนำไปสู่คุลยภาพทั่วไปในที่สุด โดยที่แต่ละคนจะได้รับอรรถประโยชน์สูงสุดด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางการผลิต หรืออุปทาน(Supply)ของเศรษฐศาสตร์คลาสสิกและมิติทางการความต้องการซื้อหรืออุปสงค์(Demand)นี้ ได้ถูกมาแอล(Alfred Marshall:ค.ศ.1824-1924)นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษนำมาเชื่อมโยงเพื่อทำการวิเคราะห์และพิจารณาพร้อมกันทั้ง 2 ส่วน โดยมาแอลสรุปว่า มูลค่าของสินค้าและบริการในระบบเศรษฐกิจนั้น ถูกกำหนดร่วมกันโดยอุปทานและอุปสงค์ เช่นเดียวกับขากรรไกรบนและล่างที่จะต้องช่วยกันในการตัดกระดาษ หลักการนี้ใช้พิจารณาได้กับตลาดสินค้าทุกประเภท ซึ่งรวมถึงตลาดทุนและแรงงานด้วย(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,2532:629) ดังนั้นนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกจึงเชื่อมั่นว่าในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น กลไกตลาดสามารถที่จะจัดการปรับให้ระบบเศรษฐกิจเข้าสู่คุลยภาพในจุดที่ปริมาณของอุปสงค์และอุปทานของระบบได้คุลกัน ในขณะที่ก่อให้เกิดสวัสดิการสูงสุดแก่ฝ่ายต่างๆในสังคมไปด้วย นั่นคือผู้ผลิตจะมีต้นทุนการผลิตอยู่ในจุดต่ำสุดและผู้บริโภคจะอยู่ในจุดที่สามารถได้รับความพึงพอใจสูงสุดไปพร้อมๆกัน

เราจะเห็นว่านอกจากเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกจะเปลี่ยนแปลงการพิจารณาไปสู่ระดับจุลภาค(Microeconomics)ที่มีฐานการพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว เทคนิคในการวิเคราะห์ยังได้มีการปรับเปลี่ยนไปด้วย นั่นคือได้มีการเปลี่ยนแปลงการพิจารณาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ยังมีความเกี่ยวข้องกับมิติอื่น ๆ มาเป็นการวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์บริสุทธิ์(Pure Economics) ซึ่งทำการพิจารณาเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ทำให้เศรษฐศาสตร์พัฒนาไปในเชิงทฤษฎีได้อย่างลึกซึ้งโดยปราศจากอคติทางคุณค่า(Value Judgment)ของผู้วิเคราะห์ นั่นคือเศรษฐศาสตร์มีลักษณะคล้ายกับวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์มากขึ้นในความพยายามแยกผู้สังเกตการณ์ออกจากระบบที่กำลังพิจารณาอยู่มีลักษณะของการพิจารณาแบบภาววิสัยที่เคร่งครัด และได้้นำเอาความมีเหตุมีผลของคณิตศาสตร์เข้ามาร่วมวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ ครอบงำเชิงทฤษฎีที่ใช้เป็นแบบ”Deduction”คือการลดทอนปัจจัยหรือตัวแปรทั้งหลายที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ลงให้เหลือการพิจารณาเหตุที่สำคัญเพียงบางตัวเท่านั้น นักเศรษฐศาสตร์จึงสามารถที่จะทำความเข้าใจและทำนายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้

2.2.3 แนวคิดเศรษฐศาสตร์มหภาคแบบเคนส์

อิทธิพลของแนวความคิดของเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่ดำเนินเรื่อยมา ตั้งแต่ปี ค.ศ.1870 จนถึงค.ศ.1930 เริ่มประสบกับการท้าทายครั้งสำคัญเมื่อระบบเศรษฐกิจของโลกต้องประสบกับภาวะตกต่ำครั้งใหญ่(Great Depression) ที่ก่อให้เกิดภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจและการว่างงานไปทั่ว และนับเป็นครั้งแรกที่นักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกเริ่มไม่มั่นใจในพลังของการทำ ความเข้าใจตลอดจนถึงความสามารถในการแก้ปัญหาในขณะนั้น ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทิศทางใหม่ของแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ขึ้น โดย จอห์น เมนาร์ด เคนส์ (John Manard Keynes : ค.ศ.1883-1946) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษซึ่งเสนอแนวคิดของ เขาในหนังสือที่ชื่อว่า “The General Theory Of Employment, Interest And Money”(1930) นำ เศรษฐศาสตร์ให้หวนกลับไปสู่การพิจารณาในภาพรวมในระดับมหภาค(Macroeconomics)อีกครั้ง โดยเคนส์เห็นว่าความเชื่อในกฎของเซย์ที่ว่าอุปทานจะสร้างอุปสงค์ของตัวเองขึ้นมาั้นไม่ถูก ต้อง ในภาวะของความตกต่ำทางเศรษฐกิจนี้เขาเสนอให้รัฐบาลเข้าไปทำการแทรกแซงทาง เศรษฐกิจโดยผ่านการใช้จ่ายของรัฐและมาตรการลดภาษี เพื่อเข้าไปเป็นตัวแปรกระตุ้นให้อุปสงค์ รวมในระบบเพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การขายตัวทางการผลิต การลงทุนและการจ้างงานโดยรวมในที่สุด แนวคิดการกระตุ้นการขายตัวทางเศรษฐกิจนี้ยังเป็นความคิดที่ตรงกันข้ามกับสมมติฐานดั้งเดิม ของนีโอคลาสสิกที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่ว่าระบบเศรษฐกิจมีการจ้างงานเต็มที่

เป็นที่คาดหวังว่านโยบายการจัดการทางเศรษฐกิจของเคนส์ซึ่งใช้การจัดการทาง ด้านการเงินและการคลังที่เข้มแข็งนั้นจะสามารถจัดการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและส่งเสริม การขยายตัวของเศรษฐกิจได้(พีตเฟลด์,2527:234) และทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสามารถ รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ตกต่ำที่เผชิญอยู่ได้ เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์จึงถือเป็นองค์ประกอบส่วน สำคัญในการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ควบคู่ไปกับ เศรษฐศาสตร์จุลภาคของนีโอคลาสสิก แต่อย่างไรก็ตาม ระบบเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่ในโลกแห่ง ความเป็นจริงก็มีได้ราบรื่นและเติบโตได้อย่างที่คาดไว้และต้องประสบกับปัญหาในรูปแบบใหม่ที่ เรียกว่า ภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ(Stagflation) ที่รวมเอาปัญหาการว่างงานและภาวะถดถอยทาง เศรษฐกิจและปัญหาเงินเฟ้อในระบบเศรษฐกิจเข้าไว้ด้วยกัน เป็นปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกันอย่าง

“ทฤษฎีทั่วไป”ของเคนส์ได้รับการยอมรับว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของวิชาเศรษฐศาสตร์ สาเหตุที่ สำคัญก็เพราะว่าเคนส์ได้วิเคราะห์และโจมตีสมมติฐานทางทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกได้อย่างเข้ม แข็ง จนมีการเปรียบเปรยว่าเป็น “การปฏิวัติของเคนส์”

ที่ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถทำความเข้าใจและแก้ไขได้ภายใต้สมมติฐานทางทฤษฎีและการทำความเข้าใจแบบเดิม

2.3 การเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์เข้าสู่กระบวนทัศน์ใหม่ของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ: กระบวนทัศน์แบบองค์รวม

กระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์แบบนิวตันและเคสคาร์ค(Classical Physics) ที่มีรากฐานการพิจารณาอยู่ที่ สสาร ในส่วนของอนุภาคของสสาร (Atomic Physics) แรงแระหว่างอนุภาคของสสาร และกฎของการเคลื่อนที่ ทำให้เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลนั้นล้วนแต่แยกย่อยออกเป็นชิ้นส่วนที่แตกต่างกันที่มารวมประกอบกันเป็นเครื่องจักรอันมหึมาและมีการทำงานเหมือนกลไกเครื่องยนต์ที่เคลื่อนไหวไปตามกฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน นั่นคือกลศาสตร์ของนิวตัน(Newton)เป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในธรรมชาติได้อย่างสมบูรณ์ ถือเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมของมนุษยชาติในช่วง 300 ปีที่ผ่านมาจากการพัฒนาในยุคแห่งความรู้แจ้ง(Age Of Enlightenment) ตลอดจนได้ขยายอิทธิพลออกไปครอบคลุมศาสตร์สาขาวิชาการอื่น ๆ ทางสังคมศาสตร์ด้วย โดยเฉพาะในวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เรากำลังทำการพิจารณาอยู่นี้ เนื่องจากความเชื่อมั่นในความแม่นยำและความสามารถในการคิดคำนวณที่ไม่คิดพลาดด้วยวิธีคิดแบบลดทอน(Reductionism)และตรรกะของการคิดหาเหตุผลแบบนิยตินิยม(Determinism)บนฐานการคิดแบบเส้นตรง(Principle Of Strong Causality)

จากอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โดยเฉพาะทางด้านฟิสิกส์ที่เป็นพื้นฐาน และมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์การมองโลกของศาสตร์สาขาต่าง ๆ อย่างมากนั้น ทำให้การพิจารณาและทำความเข้าใจในพัฒนาการทางความคิด และทฤษฎีของวิทยาศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงในช่วงศตวรรษที่ 20 นั้นมีความจำเป็นและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์(Scientific Revolution)^๑ หรือการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ในศตวรรษนี้(Paradigm Shift)^๒ เริ่มด้วยการเกิดขึ้นของยุคของฟิสิกส์ใหม่(The New Age Of The New Physics Of New Science) จากการค้นพบกฎและทฤษฎีใหม่ ๆ ทางฟิสิกส์ที่ให้ความรู้ความเข้าใจในด้านที่ตรงกันข้ามกับความรู้และความเข้าใจ

^๑ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Frijof Capra, The Turning Point(London:Fontana Paperbacks,1970)

^๒ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Thomas Kuhn, The Structure Of Scientific Revolutions (Chicago: The University of Chicago,1970)

ใจของฟิสิกส์คลาสสิก เริ่มตั้งแต่การค้นพบทฤษฎีสัมพันธภาพ(Theory Of Relativity)ของไอน์สไตน์(Einstein) การค้นพบการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คงที่และทำนายไม่ได้ของสสารและพลังงานในระดับอะตอม(Unpredictability Of Atomic Dynamicity And Electromagnetic Rediation)โดยแมกซ์ แพลงค์(Max Planck) จนถึงความเข้าใจในทฤษฎีควอนตัมเมคานิกส์(Quantum Theory) ที่เริ่มจากแมกซ์(Planck)และมาสมบรูณ์โดย นีลส์ บอห์ร์ (Neils Bohr) เดวิด โบห์ม(David Bohm) และไฮเซนเบิร์ก(Wemer Heisenberg)

การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ หรือการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์นี้ Kuhn(1970) ได้เสนอว่า

"ช่วงของการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์(Paradigm)จากรูปแบบ และ โครงสร้างปัจจุบันที่อยู่ในสภาพที่ถึงจุดวิกฤต(Crisis)ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ เป็นวิทยาศาสตร์ใหม่นั้น คงไม่ใช่เป็นการรวมกันเข้าของความรู้เก่าหรือจากการขยายฐานความคิดของกระบวนทัศน์เก่าอันเดิมที่เคยมีมาแล้ว หากแต่ต้องเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่บนรากฐานใหม่ทางวิทยาศาสตร์(New Fundamentals) ซึ่งเป็นการล้มเลิกการดำรงอยู่บนรากฐานเก่า ละทิ้งทฤษฎีที่เคยยึดถือมานาน ทั้งยังต้องยกเลิกวิธีการและการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์แบบเก่าด้วย"(Kuhn,1970)

เมื่อพิจารณาจากช่วงของการเปลี่ยนแปลงจะพบว่าจะต้องมีวิกฤตการณ์(Crisis)ที่ทำให้ทฤษฎีและความรู้ของฟิสิกส์คลาสสิกไม่สามารถที่จะให้คำอธิบายหรือทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้อย่างเหมาะสม จึงต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงที่วินัยและฐานของความเข้าใจในศาสตร์นั้น การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงความคิดหลักในโลกทัศน์แบบนิวตันและเดส์คาร์ตลงอย่างสิ้นเชิงทั้งเรื่องอนุภาคที่ไม่อาจแบ่งแยกย่อยลงไปได้ ไปสู่การทำความเข้าใจอนุภาคในระดับที่เล็กกว่าอะตอมในระดับย่อย ๆ ลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งในที่สุดก็ถูกค้นพบว่าเราไม่สามารถพิจารณาแบ่งแยกโลกออกไปเป็นหน่วยย่อยที่แยกจากกันเป็นส่วน ๆ หากแต่ต้องพิจารณาในลักษณะของข่ายใยอันสลับซับซ้อนของความสัมพันธ์ในส่วนรวมทั้งหมด ดังนั้นการอธิบายธรรมชาติและปรากฏการณ์ต่าง ๆ นั้น ผู้สังเกตการณ์จะต้องถูกพิจารณารวมอยู่ในข่ายของความสัมพันธ์นั้น ๆ ด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการศึกษาที่มีลักษณะที่เป็นทฤษฎีที่แยกตัวผู้สังเกตการณ์ออกมาสู่การเฝ้ามองดูอยู่รอบนอกจึงไม่สอดคล้องไปกับความเป็นจริง ตลอดจนความมีเหตุมีผลตายตัวและแน่นอนของการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางฟิสิกส์เองได้ถูกแสดงออกมาในรูปของความไม่แน่นอน ความเป็นไปได้(Probability) และความไม่แน่นอน(Uncertainty) ถึงเหล่า

นี้เกิดขึ้นจากการทำความเข้าใจในฟิสิกส์ใหม่ของทฤษฎีสัมพันธภาพและควอนตัมเมคานิกส์ (คา
ปรา, 2537)

ควอนตัมเมคานิกส์ คือกลไกการทำงานของธรรมชาติในระดับที่ละเอียดที่สุด การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ และการแปรเปลี่ยนไปของสรรพสิ่งทุกสรรพสิ่งที่อยู่ในโลก ดวงดาว และในจักรวาลรวมทั้งชีวิต เมื่อพิจารณาถึงจุดที่ข้อยละเอียดที่สุดแล้ว ล้วนเป็นการทำงานด้วยกลไกเมคานิกส์ทั้งสิ้น การเคลื่อนไหวของสสารทั้งจักรวาลไม่ว่าเป็นอะโรอยู่ที่ไหนในระดับของอะตอมและได้อะตอมนั้น จะเป็นไปอย่างสันตะเทือนเชื่อมโยงกันอย่างไม่แยกออกจากกันไม่ได้ แต่ก็ไม่ใช่เป็นการเคลื่อนไหวของภาพนิ่งที่ต่อเนื่องกันหลาย ๆ ภาพ เช่น ภาพยนตร์ของภาพยนตร์ แต่เป็นการก้าวกระโดดไปโน่นไปนี่จากจุดหนึ่งและสภาวะหนึ่งสู่จุดอื่นและสภาวะอื่น ในทะเลในท้องฟ้าในดาวและนอกกาแลคซี่จนกระทั่งในเซลล์ของมนุษย์ทั่วไป แต่ทั้งหมดไม่เคยขาดกันควมมีโยยิตขยายพันกัน(Entrangled Attributes) การเคลื่อนไหวเปลี่ยนสภาวะนั้นมีและเป็นระบบในตัวของมันเอง โดยที่เราไม่สามารถไปกำหนดมันได้(ประสาน ต่างใจ, 2538:187)

ดังนั้น กระบวนทัศน์ใหม่ทางวิทยาศาสตร์ที่ก่อตัวขึ้น จึงไม่ได้มีการมองโลก(โลกทัศน์)และชีวิตแบบแบ่งแยกต่าง ๆ ออกเป็นส่วน ๆ (Fragmentary) หากแต่มีโลกทัศน์แบบองค์รวม” (Holistic World View) ที่ให้ความสำคัญกับการโยงโยยิตปฏิบัติสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของสรรพสิ่งอย่างมีพลวัต(Dynamic) ดังนั้น ทุกสิ่งจึงมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปมาอย่างไม่หยุดนิ่ง ความสมดุลที่เป็นความหยุดนิ่งตายตัวอยู่กับที่นั้นไม่มีในธรรมชาติ การเรียนรู้และทำความเข้าใจในส่วนย่อยแต่ละส่วนจึงไม่สามารถทำให้เราเข้าใจถึงคุณลักษณะของระบบโดยองค์รวม ดังนั้นเราจึงต้องหันมาทำความเข้าใจถึงพลวัตของระบบทั้งระบบด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่นมิตินิเวศทัศน์ หรือ นิเวศทัศน์ (Ecological View) ที่ให้ความสำคัญกับทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นถึงความเชื่อมโยงที่ศาสตร์ในทางฟิสิกส์ (วิชาที่เป็นรากฐานของการเข้าใจธรรมชาติ และให้โลกทัศน์การมองชีวิต โลก และสรรพ

* ดูเพิ่มเติมใน ประสาน ต่างใจ, จักรวาลกับจักรวาลควอนตัมจิตวิญญาณ(กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์กรีนพีซ :2538)

** คำว่าองค์รวม(Holistic) มาจากภาษากรีก Holos ที่แปลว่า Whole หรือทั้งหมดที่ไม่แยกย่อยออกจากกันไม่ได้ จักรวาล โลก สรรพสิ่งและชีวิต จึงเป็นหนึ่ง ซึ่งก็คือทั้งหมด

สิ่งแก่มนุษย์) ที่มีต่อวินัยของวิชาการสาขาอื่น ๆ นอกจากวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ เองแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อศาสตร์ทางสังคมอีกด้วย ดังนั้นการปฏิบัติหรือการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนทางวิทยาศาสตร์จึงส่งผลกระทบต่อความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ของมนุษยชาติในระดับกว้าง ดังที่ คาปร้า ได้กล่าวถึงอิทธิพลของฟิสิกส์ว่า "อิทธิพลของวิชาฟิสิกส์ไม่จำกัดอยู่เฉพาะด้านเทคโนโลยี หากแต่ก้าวเลยไปถึงความคิดวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์เปลี่ยนทัศนคติของตนเองต่อจักรวาล และต่อความสัมพันธ์ของคนกับจักรวาลด้วย"(คาปร้า, 2537:19)

เมื่อพิจารณาจากประเด็นที่ว่า ความรู้ความเข้าใจ และโลกทัศน์ชีวิตที่ก่อตัวขึ้น ตลอดจนการให้คุณค่าและพฤติกรรมของมนุษยชาติที่ตอบสนองต่อกระบวนการทัศนแบบกำเนิด ก่อให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากที่ทับถมกันจนเป็นวิกฤตการณ์ในระบบของความสัมพันธ์ ที่ส่งผลกระทบระหว่างกันและกันอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งใน 3 ระดับของการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ คือ

ในระดับของความสัมพันธ์ของกายภาวะกับจิตภาวะภายในตัวมนุษย์นั้น ได้ถูกแบ่งแยกออกจากกันและให้ความสำคัญกับการตอบสนองในส่วนของตัวหาที่มีได้มีความจำเป็นต่อร่างกาย โดยละเลยที่จะทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับมิติทางจิตวิญญาณของคน ทำให้มนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ความเครียดและความแปลกแยกในการดำรงอยู่ของคน ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ภายในตัวบุคคลขึ้น

ในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในสังคมนั้น ตกอยู่ภายใต้การแบ่งแยกระหว่างตัวฉัน(Self Conscious) กับคนอื่น ๆ (Others) ในระดับพื้นฐาน จนถึงการแบ่งแยกกันระหว่างเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษาและศาสนา ทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปด้วยความกคจี เบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบกัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตัวตนของแต่ละบุคคลให้ได้รับความพึงพอใจและผลประโยชน์มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงความสูญเสียและความทุกข์ยากที่จะเกิดขึ้นกับคนอื่น ๆ ในสังคม

ในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์อยู่ในสถานะที่ได้แยกตนเองออกมาจากธรรมชาติและถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง โดยมีความต้องการทางวัตถุที่ไม่มีขอบเขตจำกัดเป็นแรงผลักดันให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติในรูปแบบของการเอาชนะ ขูดรีดและเบียดเบียนเอาผลประโยชน์จากธรรมชาติให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงผล

กระทบที่จะสะท้อนกลับมายังมนุษย์เอง ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาขึ้น

ผลของความสูญเสียจากวิกฤตการณ์ในระดับต่าง ๆ ข้างต้นนี้มีความเกี่ยวพันโยงใยกัน ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้นทุกที ทำให้เกิดความคาดคะเนถึงความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดความหายนะหรือภาวะชะงักงันขึ้น (Extinction Spasm Of Catastrophy) แก่โลก หากกรากเหง้าของปัญหาและวิกฤตการณ์นั้นยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมและถูกต้อง มนุษย์จึงกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง ดังที่ Ervin Lazlo ได้พิจารณาไว้ว่ามนุษย์กำลังอยู่.ทางแพร่ง(Bifurcation)ที่มนุษย์จะเป็นผู้เลือกว่าจะดำเนินชีวิตไปอย่างไร (ชัยวัฒน์ ธิรพันธุ์, 2537) โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคของ โลกาภิวัตน์(Globalization)ที่เกิดความสัมพันธ์ที่โยงใยสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นทุกที และมีปฏิกริยาตอบโต้กันเชิงบวกในอัตราเร่งที่สูงขึ้น ภาวะวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก สามารถที่จะก่อตัวเป็นความหายนะที่คืบคลาน (Creeping Catastrophy) คุกคามไปทุกแห่งอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น เพื่อที่จะทำการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากการยึดใน โลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบคลาสสิกแล้ว การเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ไปสู่ กระบวนทัศน์แบบองค์รวมดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น จะก่อให้เกิดความสอดคล้องกับการทำความเข้าใจธรรมชาติในวิถีทางที่ดำเนินอยู่จริง(สังขธรรม)ได้มากขึ้น และในทางสังคมศาสตร์เองก็ ต้องมีการพิจารณาถึงการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ทางสังคม(Social Paradigm Shift)ไปด้วย เพราะ โลกทัศน์แบบเก่านั้นไม่สามารถอธิบายและเข้ามาจัดการกับปัญหาที่มนุษย์ชาติกำลังเผชิญอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้น คาปริ่า(Capra) จึงได้ทำการประยุกต์ความเข้าใจในการย้ายกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์มาสู่การทำความเข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ทางสังคมหลังจากที่ Kuhn ได้เสนอเรื่องการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ผ่านไปแล้ว 25 ปี การแสวงหาทางออกจาก วิกฤตการณ์ของมนุษยชาติจึงขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนกระบวนความรู้และความคิดทางสังคมให้ ดำเนินสอดคล้องไปตามแนวทางของ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ทางสังคมที่เกิดขึ้น (The Great Socail Revolution)

ในขณะที่การค้นพบความจริงทางวิทยาศาสตร์ยุคใหม่นั้นเมื่อพิจารณาถึงแบบ จำลองและทฤษฎีที่สำคัญ ๆ ทางฟิสิกส์ใหม่แล้ว ได้ถูกค้นพบว่ามีความสอดคล้องเคียงกันกับ โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ในทัศนะของปรัชญาตะวันออกหลายแนวคิดในยุคสมัยของแก่นแท้ทาง

ปัญญา(Axial Period) เช่น พุทธ ฮินดู เต๋า และ เซนเป็นต้น ดังที่คาปร้า(Capra,2537: 90)ได้เสนอไว้ในหนังสือชื่อ "The Toa Of Physics" ว่า

“ประสบการณ์เช่นนี้คล้ายคลึงเป็นอย่างยิ่งกับประสบการณ์ของศาสนิกตะวันตก ออกความคล้ายคลึงนี้ปรากฏชัดใน ทฤษฎีควอนตัม และทฤษฎีสัมพันธภาพ และยังชัดเจนมากขึ้น ในแบบจำลองควอนตัม สัมพัทธ์ ของวิชาฟิสิกส์ที่ว่าด้วยอนุภาคที่เล็กกว่าอะตอม ซึ่งทั้ง 2 ทฤษฎี ได้รวมกันและก่อให้เกิดแนวขนานที่ชัดเจนกับศาสนาตะวันออก”

ดังนั้นรูปแบบใหม่ของการปรับย้ายกระบวนทัศน์ทางสังคมที่มีการพิจารณาจึงต้อง มีความสอดคล้องต้องกันไปกับความจริงตามธรรมชาติ(สังขาร)ที่ดำรงอยู่ในมุมมองต่างๆด้วย เพื่อแสวงหาและก่อให้เกิดแนวทางในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาทับถม กันอย่างที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ในโลกทัศน์แบบนี้ปรากฏการณ์ทั้งหลายประกอบไปด้วยข่ายใย แห่งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและเป็นหนึ่งเดียวกันในองค์รวม แยกออกจากกันไม่ได้ในระดับย่อยที่สุด คุณสมบัติของส่วนต่าง ๆ ในข่ายความสัมพันธ์นี้จึงร่วมกันเป็นตัว กำหนดการดำรงอยู่ของส่วนต่าง ๆ ทุกส่วน สรรพสิ่งทั้งหลายจึงไม่มีการเกิด ไม่มีการดับสูญ มีแต่ การเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โลกแห่งความเป็นจริงที่เราเข้าใจจึงกลายเป็นไม่จริง สิ่งที่เห็นและ สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่สมองของเราแปรขึ้นมาเอง(ประธาน ต่าง ใจ,2538:138)

ดังที่เหล่าข้อเสนอไว้ในเต๋าเต็กเก็งของท่านถึงลักษณะแห่งเต๋า(ทาง) ที่แสดงออก ถึงความเป็นเอกภาพของความสัมพันธ์ในเชิงขั้วของสิ่งที่ตรงกันข้ามของสรรพสิ่ง ขณะเดียวกันก็ ขอมรับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดอันเป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นไปเองและเป็นไปตามกฎธรรมชาติหรือวิถีแห่งเต๋าด้วย ดังนี้

(บทที่25) ก่อนการดำรงอยู่ของฟ้าและดิน
มีบางสิ่งบางอย่างมีคัมภีร์เคลือบคลุม
เจียบงัน โคดเคียว
อยู่เพียงลำพัง ไม่แปรเปลี่ยน
เป็นอมตะหมุนเวียนไม่หยุดยั้ง
มีค่าควรแก่การเป็นมารดาของสรรพสิ่ง
ข้าพเจ้าไม่ทราบชื่อสิ่งนั้น

แต่ถ้าถูกบังคับให้เรียก

ก็จะเรียกว่า "เต๋า"

และจะให้ชื่อว่า "ยิ่งใหญ่"

ยิ่งใหญ่หมายถึงความต่อเนื่อง

ความต่อเนื่องหมายถึงความยาวไกล

ความยาวไกลหมายถึงการกลับสู่ต้นกำเนิดเดิม(เหลาจื๋อ,2537:85)

(บทที่42) เต๋าให้กำเนิดหนึ่ง

จากหนึ่งเป็นสอง

จากสองเป็นสาม

จากสามเป็นสรรพสิ่งในจักรวาล

จักรวาลที่ถูกสร้างสรรค์

ประกอบด้วยหยั่งอยู่ด้านหน้า

หยินอยู่ข้างหลัง

สิ่งหนึ่งขาวสิ่งหนึ่งดำ

สิ่งหนึ่งบวกสิ่งหนึ่งลบ

จนกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว(เหลาจื๋อ,2537:124)

ส่วนในปรัชญาของศาสนาฮินดู พบว่าได้ให้ภาพทั่วไปของเอกภพว่ามีลักษณะเป็นองค์รวมที่มีชีวิต(Organic) ขยายตัวและเคลื่อนไหวอย่างมีจังหวะ ภาพของจักรวาลที่ทุกสิ่งเป็นของไหลและเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ สิ่งที่ยึดเหนี่ยวทั้งปวงล้วนเป็นมายา(คาปรั้า,2537) ในหนังสือภควัทคีตาได้กล่าวถึงสิ่งสูงสุดของฮินดูนั่นคือพรหมมัน(Brahman) อันเป็นแก่นแท้และวิญญาณภายในสรรพสิ่ง สิ่งต่างๆทั้งหลายที่ดูเหมือนว่าจะมีความแตกต่างกัน หากแต่ในความเป็นจริงแล้วปราศจากความแตกต่าง เพราะเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ กันของพรหมมัน "พรหมมันจึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ไร้รูปลักษณะและเป็นอมตะ" เมื่อใดที่มนุษย์กำจัดอวิชชาได้ มนุษย์จะเห็นความจริงสูงสุดคือเข้าถึงพรหมมัน

(บทที่ 13, โศกที่ 13-19)(อินทราบุร(แปล),2536:116-117)

...เราจักตำแดงสิ่งที่ควรรู้ สิ่งที่เราอวดตนนั้นเป็นที่พอใจ

บรมพรหมผู้ไม่มีต้น ไม้เรียกว่าสัดหรืออัสติ

สิ่งนั้นมีมือและเท้าอยู่ในทุกที่ อยู่ทั่วไป มีตา หู แลปาก

ได้ยินทั้งหมด เขาอาศัยอยู่ในโลกนี้ ครอบงมสิ่งทั้งปวงอยู่
 ส่งแสงออกไปด้วยคุณของอินทรีทั้งหมด โดยไม่อาศัย
 อินทรีทั้งหลายเลย
 คำจูนสิ่งทั้งปวงอยู่โดยปราศจากเชื้อไข และเสพคุณอยู่โดย
 หันจากคุณเหล่านั้น
 อยู่ในแดนออกสรรพัตตว ไม่ไปแลไปทั้งสองอย่าง
 เพราะเหตุความเลิศอันไม่อาจหยั่งได้ของเขา ที่อยู่ใกล้แล
 ไกลลึบนั้นคือสิ่งนั้น
 ไม่แบ่งแยกระหว่างสรรพัตตว และหากตั้งอยู่ต่างหาก
 ต้องรู้ว่าสิ่งนั้นคือผู้คำจูนสรรพัตตว เขาย่อมกลืนกิน แลเขา
 ย่อมสร้างขึ้น
 สิ่งนั้นคือแสงแห่งแสงทั้งหลาย ท่านย่อมว่าอยู่ที่พื้นความมืด
 ความรู้, ทางแห่งความรู้, ย่อมอาจเข้าถึงได้ด้วยความรู้ที่นั่นเอง
 ย่อมตั้งอยู่ในสรรพหฤทัย
 อันว่าเนื้อหา ความรู้และทางแห่งความรู้ ได้แสดงแล้วโดย
 ย่อคังนี้
 ผู้ภักดีต่อเรา ชาวคังนั้นแล้ว ย่อมเข้ามาสู่ภาวะแห่งเรา

ส่วนพุทธศาสนาในฝ่ายมหายานนั้น ได้กล่าวถึง สุญญตา หรือความว่าง(ภาษา
 ธรรม)ที่ไม่ใช่ความว่างเปล่า(ในภาษาคน) นั่นคือเป็นความว่างเปล่าจากการยึดมั่นในความเป็นตัว
 ตน ของตน หรือการดำรงอยู่ของอัตตา ความยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ ไม่เป็นจริง เนื่องจากไม่มีอะไรที่
 สามารถดำรงอยู่ได้อย่างถาวร เพราะสรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ดังที่
 ปราชญ์ชาวพุทธ นิกายเซน เช่น ท่านเว่ยหล่างได้กล่าวโศลกตอบแก้เพื่อถอดถอนความยึดมั่นถือมั่น
 ในอัตตาที่ยังดำรงอยู่ของผู้ที่ยังไม่ทราบถึงจิตเดิมแท้(Essence Of Mind) ของตนว่า

"ไม่มีดินโพธิ์"

ทั้งยังไม่มีการจกเงาอันใสสะอาด
 เมื่อทุกสิ่งว่างเปล่า

ผู้จะลงจับอะไร”(พุทธทาสภิกขุ,2537:10)^{*}

จิตเดิมแท้ของมนุษย์ในทัศนะนี้มีความเป็นดลดา (คือความเป็นแต่ที่เป็นอยู่เช่นนั้น ไม่อาจเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้) การให้ตัวดลดาทำหน้าที่ของมัน ก็คือการใช้ปัญญาพิจารณาหาความจริงในสิ่งทั้งปวง และมีท่าที(อันสงบ) ซึ่งไม่เป็นทั้งการผลักดันหรือการดึงดูดต่อสรรพสิ่งทั้งมวลเหล่านั้น การรู้แจ้งแทงตลอดซึ่งตัวจิตเดิมแท้ในทัศนะของเซนก็เพื่อบรรลุถึงความเป็นพุทธะนั้นเอง

ในขณะที่พุทธศาสนาในฝ่ายเถรวาทเอง ได้พยายามที่จะให้มนุษย์เข้าใจถึงธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ(ธรรม)อันเป็นตัวกำหนดการดำเนินไปของทุก ๆ สิ่งเช่นกัน โดยพิจารณาบนหลักของอิทัปปิจจยตา หรือปฏิจจนุปบาท เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงหลักการอิงอาศัยซึ่งกันและกันของสิ่งต่าง ๆ และชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่ไม่สามารถดำรงคนอยู่ได้อย่างถาวร บนกฎไตรลักษณ์ (อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา) ดลจดจนให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจและศึกษาความเป็นไปภายในตัวมนุษย์ที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดทุกข์ และหาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาตามเหตุปัจจัย แสวงหาวิถีทาง(มรรค)บนฐานการพัฒนาตนด้วยศีล สมาธิและปัญญา เพื่อเข้าสู่หนทางแห่งการดับทุกข์(นิพพาน) ดังนั้นนิพพานจึงเป็นการเข้าถึงภูมิธรรมและภูมิปัญญาชั้นสูงสุดของมนุษย์ และไม่มีอะไรที่ต้องแสวงหาอีกหลังจากนั้น

โดยสรุปแล้วเราจะเห็นว่ากระบวนการทัศน์ทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นใหม่นี้ จะต้องมีความเชื่อมโยงกับความเข้าใจในสังขธรรมหรือธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เพื่อให้เกิดพัฒนาการทางจิตสำนึกหรือจิตวิญญานที่เหมาะสม(Consciousness Evolution)ในการสร้างสรรคภูมิปัญญา(Wisdom)ของมนุษย์อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดคุณภาพแห่งการประสานเชื่อมโยงอย่างสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกันและกัน ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ดลจดจนถือต่อการแสวงหาคุณค่าสูงสุดหรือสัจจะของมนุษยชาติด้วย

^{*} โสภกที่เป็นจุดเริ่มต้นของการกล่าวแก้งของท่านเว่ยหล่างคือ

“กายของเราคือคันโทธิ

ใจของเราคือกระเจกเงาอันใส

เรณูที่มันโดยระมัดระวังทุก ๆ ชั่วโมง

และไม่ยอมให้ผู้ใดจับ”(พุทธทาส,2537:6)

2.4 ทฤษฎีปรัชญา: การหวนกลับไปพิจารณารากฐานทางพุทธธรรมในบทบาทของกระบวนทัศน์ใหม่

กระบวนทัศน์แบบองค์รวม(Hollstic View)

การพิจารณากระบวนทัศน์ใหม่ ได้ก่อตัวขึ้นภายในขอบเขตของโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่มีลักษณะแบบองค์รวม (Holistic View) ที่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาในทุก ๆ มิติของความสัมพันธ์ของโลก(ธรรมชาติ) สังคม และมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้เน้นให้ความสำคัญกับเฉพาะมนุษย์ในสถานะของศูนย์กลางที่มีพลังอำนาจเข้าครอบครอง ควบคุม และครอบงำส่วนอื่น ๆ โดยเฉพาะธรรมชาติ

ดังนั้นในมติดิการมองแบบองค์รวมนี้ โลกที่ปรากฏอยู่เป็นองค์รวมของสรรพชีวิตในธรรมชาติที่มนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบ หรือส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งภายในความสัมพันธ์ทั้งหมดเท่านั้น ที่ดำรงอยู่ภายใต้พลวัตรของระบบที่มีข่ายใยเชื่อมโยงอันสลับซับซ้อน การแยกตัวของมนุษย์ออกจากองค์รวมของชีวิตทั้งหมด และความพยายามเข้าไปควบคุม ครอบครอง และแสวงหาผลประโยชน์ โดยการเบียดเบียนและบุกรุกต่อธรรมชาติของสรรพชีวิต และมนุษย์ด้วยกันนั้นย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีผลสะท้อนกลับมาตอบสนองต่อตัวมนุษย์เองในที่สุด ในรูปของวิกฤตการณ์ทางนิเวศวิทยา และสังคม การปรับเปลี่ยนกระบวนความคิด จิตสำนึก จากโลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบแยกส่วน มาสู่ความคิดแบบองค์รวมของจักรวาลทัศน์ทั้งหมดจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกระทำและผลักดันให้เกิดขึ้น เพื่อชี้นำไปสู่การสร้างพฤติกรรมที่ถูกต้องของมนุษย์ต่อสรรพสิ่ง ในฐานะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้กฎธรรมชาติ(Natural Law) ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

การทำความเข้าใจความสลับซับซ้อน เชื่อมโยงแบบองค์รวมของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาตินั้น จะเห็นได้ชัดในความพยายามชี้ให้เห็นถึง "การเป็นอยู่ระหว่างกันและกัน" ของท่าน

* ธรรมชาติถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งอื่นที่แตกต่างหากออกจากตัวมนุษย์ มนุษย์อยู่ในสถานะของศูนย์กลางที่มีบทบาทเป็นผู้กระทำ(Active) และธรรมชาติตกอยู่ในสถานะของสิ่งแวดล้อม ที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ(Passive) ทศนะการมองแบบแบ่งแยกนี้มีส่วนช่วยเสริมพลังให้แก่ท่าที "ทรราช"(Despotic Position)ที่มีต่อธรรมชาติ ในการมองโลกธรรมชาติว่าเป็นเพียงเครื่องมือ(Means) ที่จะต้องถูกนำมาใช้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์

ดิช นัท ฮันท์ ที่พิจารณาว่า "กระดาศแผ่นหนึ่งสามารถบรรจุเอาทุก ๆ สิ่งในจักรวาลไว้ด้วยกัน" นั่นคือ

"หากเธอเป็นกวี เธอจักมองเห็นอย่างแจ่มชัดว่ามีหมีเหมมกลอยฟ่องอยู่เหนือกระดาศแผ่นนี้ ปราศจากหมีเหมมจะมีเมล็ดฝนได้อย่างไร ปราศจากเมล็ดฝนแมกไม้จะไม่เติบโต ปราศจากหมีมวตแมกไม้เราก็อำกระดาศไม่ได้ เหมเป็นสาระสำคัญแห่งการมีอยู่ของกระดาศ หากปราศจากหมีเหมมก็ปราศจากแผ่นกระดาศเช่นกัน ฉะนั้น เราจึงพูดได้ว่าหมีเหมมและแผ่นกระดาศคือการเป็นอยู่ระหว่างกันและกัน... หากเรามองให้ลึกลงไปบนแผ่นกระดาศ เราก็คงเห็นแสงตะวันในแผ่นกระดาศ ปราศจากแสงตะวัน ป่าไม้จักไม่มี ความจริงแล้วไม่มีอะไรเติบโตใหญ่หากไม่มีแสงตะวัน ฉะนั้นเราจึงพูดได้ว่ามีแสงตะวันอยู่ในกระดาศแผ่นนี้เช่นกัน กระดาศและดวงตะวัน "เป็นอยู่ระหว่างกันและกัน" หากเรามองลึกลงไปอีก เราก็คงเห็นคนตัด ไม้ นำเอาไม้ไปโยกให้เป็นเชือกกระดาศและเราก็คงเห็นต้นข้าวสาลี เราจึงรู้ว่าคนตัด ไม้ อยู่ไม่ได้หากไม่มีขนมปังในแต่ละวัน ฉะนั้นต้นข้าวสาลีที่กลายเป็นขนมปังก็อยู่ในกระดาศแผ่นนี้เช่นกัน พ่อแม่ของคนตัด ไม้ ก็อยู่ในกระดาศแผ่นนี้ด้วย เมื่อเรามองอย่างนี้ เราจะเห็นว่าหากปราศจากสิ่งเหล่านี้จะไม่มีกระดาศแผ่นนี้ ให้มองลึกลงไปอีก เราก็คงเห็นตัวเราในกระดาศแผ่นนี้ด้วย ไม่เป็นการยากที่จะเห็น เพราะเมื่อเรามองที่แผ่นกระดาศ มันก็คือส่วนหนึ่งของการรับรู้ของเรา จิตของเธออยู่ที่นี้และจิตของฉันก็เช่นกัน ฉะนั้น เราจึงพูดได้ว่าทุก ๆ สิ่งอยู่ที่นี้และในกระดาศแผ่นนี้ เราก็คงไม่สามารถหยิบยกอะไรสักอย่างที่ไม่ได้อยู่ที่นี่ เวลา สถานที่ หรือผืนแผ่นดิน สายฝน แร่ธาตุในดิน แสงตะวัน หมีเหมม แม่น้ำ ความร้อน ทุกอย่างดำรงอยู่ร่วมกันในกระดาศแผ่นนี้ เราจึงจำเป็นต้องอยู่ระหว่างกันและกันกับทุก ๆ สิ่ง การเป็นอยู่ของกระดาศแผ่นนี้คือการเป็นอยู่ของทุก ๆ สิ่ง..."(ดิช นัท ฮันท์, 2537:95-96)

ความรู้ความเข้าใจในศาสตร์เฉพาะสาขาต่างๆ ที่เป็นการพิจารณาจะลึกเป็นส่วน ๆ โดยขาดจากความเข้าใจสภาพความเป็นจริงที่เป็นสังขรณ์อันไม่สามารถแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่มีความเชื่อมโยงกันอย่างมีคุณภาพนั้น จึงก่อให้เกิดอวิชชาหรือโลกทัศน์และชีวิตทัศน์อันบิดเบือนที่นอกจากจะไม่สามารถที่จะนำมนุษย์ไปสู่การสร้าง"ปัญญา" อันลึกซึ้งได้แล้ว ยังอาจส่งผลก่อให้เกิดพฤติกรรมที่สร้างปัญหาและความทุกข์แก่มนุษย์ และธรรมชาติด้วย โลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบองค์รวมที่ก่อตัวขึ้นจากการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์(Paradigm Shift) ในทัศนะของโลกตะวันออกและนักวิชาการตะวันตกบางคน เช่น ฟรีดริช คาปรั้า(Capra) นั้นไม่ใช่สิ่งที่แปลกใหม่สำหรับวิถีคิดตามปรัชญาของพุทธศาสนาที่ก่อตัวขึ้นมากกว่า 2500 ปีล่วงมาแล้ว เพราะพุทธปรัชญาเองได้พยายามที่จะชักนำให้มนุษย์หันมาทำความเข้าใจต่อธรรมชาติ(ธรรมะ) อันเป็นตัว

กำหนดการดำเนินไปของทุก ๆ สรรพสิ่ง เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง(ปัญญา) อันจะ
 เชื้อต่อการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง และก่อให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้องสำหรับ
 มนุษยชาติ

- ท่านพุทธทาสกล่าวว่ ชरณะในพุทธศาสนา คือทุกสิ่ง อันรวมถึง
- ธรรมชาติทั่วไป (Nature)
 - กฎของธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวธรรมชาตินั้น (Law Of Nature)
 - หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องกระทำให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาตินั้น
 - ผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น (พุทธทาส, 2537 :96)

ดังนั้นมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ
 เช่นเดียวกับส่วนอื่น ๆ จึงต้องทำความเข้าใจถึงการอิงอาศัยกันของสรรพสิ่ง และสร้างความรู้ความ
 เข้าใจที่ถูกต้อง(ปัญญา)ให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องไปกับธรรมะหรือสังขาร
 โดยผลที่เกิดจากการทำหน้าที่หรือการมีพฤติกรรมที่ถูกต้องนั้นจะเกิดขึ้นตามมาเอง

พุทธปรัชญา พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ บนหลักของ
 ความเป็นเหตุเป็นผลของความเป็นเหตุปัจจัยอิงอาศัยกันของสรรพสิ่งทั้งหลาย ที่เรียกกันว่า
 "กฎปฏิจจสมุปบาท"(Dependent Origination) ที่พิจารณาว่าปัญหาหรือปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ เกิด
 ขึ้นจากเหตุปัจจัยที่มาประกอบกันเป็นเหตุที่จะสร้างผลหรือปรากฏการณ์นั้น ในขณะที่เดียวกันผลที่
 เกิดขึ้นก็จะมีปฏิสัมพันธ์เป็นเหตุร่วมสร้างผลกระทบอันอื่นต่อไปอีก ดังนั้นเราจึงไม่สามารถทำการ
 พิจารณาแบบลดทอนเพราะไม่มีเหตุปัจจัยอิสระตัวใดตัวหนึ่งที่สร้างผลตัวใดตัวหนึ่งโดยเฉพาะ
 อย่างตายตัว หากแต่ต้องอาศัยหลายปัจจัยร่วมกัน และหากขาดปัจจัยร่วมตัวใดตัวหนึ่งไป
 สักสภาพในการสร้างผลหรือปรากฏการณ์นั้นก็จะไม่เกิดขึ้น^๑ ทัศนะเช่นนี้ก่อให้เกิดโลกทัศน์แบบ
 องค์กรวม(Holism)อย่างแท้จริง เพราะโลกธรรมชาติที่อยู่ภายใต้โลกทัศน์ดังกล่าวเป็นภาพที่มีการ

^๑ ปฏิจจสมุปบาทมาจากรากศัพท์ "ปฏิจจะ" แปลว่า อาศัย และ "สมุปบาท" แปลว่าเกิดขึ้นครบถ้วน
 ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่แสดงความเป็นจริงเป็นกลาง ๆ ความเหตุปัจจัย นั่นคือสิ่งทั้งหลายนั้นอิงอาศัยซึ่ง
 กันและกันเป็นไปตามเหตุปัจจัย เหตุปัจจัยทำให้ผลเกิดขึ้น ผลจะเป็นอย่างไรก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้น ถึงทั้ง
 หลายมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มิใช่ดำรงอยู่โดยลำพังตัวมันเอง

^๒ ความสำคัญของกฎปฏิจจสมุปบาท เราจะเห็นได้จากพุทธทาสทอนในพระไตรปิฎกที่ว่า "ผู้ใดเห็นปฏิ
 จงสมุปบาท ผู้นั้น ย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น ย่อมเห็นปฏิจจสมุปบาท"

เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตามแต่เหตุปัจจัยที่มาประชุมกันในขณะนั้น ๆ ภาพของพิจารณาแบบลดส่วนหรือแยกส่วน จึงเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในทัศนะของพุทธปรัชญา

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในธรรมชาตินั้นดำเนินไปตาม "กฎธรรมชาติ" ที่ภาษาบาลี เรียกว่า "นิยาม" ซึ่งแปลว่า เป็นกำหนดอันแน่นอน ทำนอง หรือแนวทางที่แน่นอน หรือความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอน ซึ่งมีลักษณะเดียวกันทั้งหมด คือ เป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยนั่นเองแต่ก็อาจแยกประเภทออกไปได้ตามลักษณะอาการจำเพาะที่เป็นแนวทางหรือเป็นแบบหนึ่งๆของความสัมพันธ์อันจะช่วยให้กำหนดการศึกษาได้ง่ายขึ้น(พระธรรมปิฎก, 2538ค :152) ในทางพุทธปรัชญานั้นได้จำแนกแยกลักษณะเฉพาะของนิยามซึ่งครอบคลุมการดำเนินไปของทุกสรรพสิ่ง หรือ กฎธรรมชาติต่าง ๆ ไว้ใน 5 นิยาม(The Five Aspects Of Natural Law)

1. อุตุนิยาม (Physical Laws) เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ โดยเฉพาะความเป็นไปของธรรมชาติแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ
2. พืชนิยาม (Biological Laws) เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ หรือที่เรียกว่า พันธุกรรม
3. จิตตนิยาม (Psychological Laws) เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต
4. กรรมนิยาม (Karmic Laws ,Order Of Act And Result) เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ของกระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ
5. ธรรมนิยาม (The General Law Of Cause And Effect) เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เรียกกันว่าความเป็นไปตามธรรมดา เช่น สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา เป็นต้น ธรรมนิยามนี้มีความหมายครอบคลุมความเป็นไปทั้งหมดในธรรมชาติตามกฎธรรมชาติหมดทั้ง 5 ข้อ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือกฎ 4 ประการแรกย่อมรวมลงในกฎของธรรมนิยามด้วยนั่นเอง(พระธรรมปิฎก, 2538ค :12-153)

ในบรรดานิยามทั้ง 5 ข้อที่พุทธปรัชญาให้การพิจารณานั้น กรรมนิยาม (Karmic Laws)ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์นั้นมีความสำคัญ เพราะในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีศักยภาพพิเศษที่สามารถจะพัฒนาและฝึกปรือได้(त्मมะ) และเมื่อมนุษย์มีบทบาทในการสร้างกรรม(การกระทำ)ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตไปในทางหนึ่งทางใดก็ตามได้ตามต้องการ ตามเจตจำนงของตนแล้ว กรรมนิยามจึงถือเป็นเขตแดนของการกระทำที่มนุษย์สามารถที่

จะเลือกกระทำไปในทางใดก็ได้ทั้งในทางสร้างสรรค์และทำลาย นอกเหนือจากนิยามในข้ออื่น ๆ ที่เป็นขอบเขตที่มนุษย์ไม่สามารถจะเข้าไปควบคุมได้และด้วยการกระทำในส่วนของกรรมนิยามนี้เองที่ทำให้มนุษย์สามารถเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งหรือนิยามอื่น สร้างความสัมพันธ์กับองค์รวมทั้งหมดของโลกได้(ตามเจตจำนงของตน) ทั้งความสัมพันธ์กับธรรมชาติหรือกับมนุษย์ด้วยกันเอง พร้อม ๆ ไปด้วยที่จะต้องเป็นผู้รองรับผลกระทบของการกระทำ(กรรม) ของตนเองไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้พุทธปรัชญาจึงเน้นให้ความสำคัญกับส่วนของกรรมนิยามหรือการกระทำของมนุษย์ที่จะมีผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ดังพุทธพจน์ที่ว่า "กมฺมุนา วตฺตติ โลกโก" "โลกย่อมเป็นไปตามกรรม"

อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่ง พุทธปรัชญาให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ธรรมชาติของสรรพสิ่งในโลกที่รวมถึงมนุษย์เองด้วย ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติ หรือธรรมนิยาม อันเป็นความเป็นไปตามธรรมดาอันหลีกเลี่ยงไม่พ้นและครอบคลุมทุกสิ่ง ซึ่งก็คือการดำเนินไปตามกฎของไตรลักษณ์ (The Three Characteristic Of Existence) ในฐานะของกฎที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสากลของสรรพสิ่งทั้งปวง ภายใต้ความเป็นไป 3 ประการดังนี้

1. อนิจจตา (Impermanence) คือความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน และภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมสลายไป
2. ทุกขตา(Stress And Conflict) คือความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริงหรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อย่างด้วยตัณหาและก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน
3. อนัตตา (Soulless ,Non-self) คือความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมัน (พระธรรมปิฎก, 2538ค:68)

สภาพความไม่แน่นอนของสรรพสิ่งตามหลักของอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตานั้น เป็นความจริงหรือสังขธรรมที่แสดงตัวของมันเองอยู่ตามธรรมดาตลอดเวลา แต่มนุษย์มักจะไม่เห็นถ้าไม่ได้มีความใส่ใจพิจารณาหรือมีมันสติการที่ตีพอ เนื่องจากมนุษย์มักจะมีติดเกาะกับโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานของการดำรงอยู่ที่เที่ยงแท้และถาวร ในขณะที่สังขธรรมที่เป็นอยู่นั้นตั้งอยู่บนความเปลี่ยนแปลงของสามัญลักษณ์ะทั้ง 3 โลกของความมั่นคงแน่นอนที่

มนุษย์สร้างขึ้นจึงไม่มี เพราะมนุษย์ไม่มีศักยภาพที่จะแยกตัวเองออกจากธรรมชาติและกฎของธรรมชาติที่ควบคุมอยู่ ในแง่นี้โลกของความเป็นจริง(ที่ดำเนินตามกฎแห่งการเปลี่ยนแปลง)มิได้สร้างความทุกข์ให้กับมนุษย์ แต่มนุษย์เองคือผู้ที่สร้างโลกอันเอื้อให้เกิดความทุกข์แก่ตนเอง(โลกแห่งความมั่นคงเที่ยงแท้ที่มีได้ดำรงอยู่จริง) ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถหลุดพ้นไปจากทุกข์หรือความกดดันบีบคั้นนี้ได้ หากมนุษย์สามารถตระหนักและเข้าใจถึงธรรมชาติตลอดจนเลือกที่จะปฏิบัติตนหรือดำเนินชีวิตไปตามกฎของธรรมชาติที่ดำรงอยู่อย่างแท้จริง

2.5 การก้าวเข้าสู่เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ (Buddhist Economics)

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันที่มีปรัชญาพื้นฐานที่อิงอาศัยอยู่กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์แบบนิวตัน-เดส์คาร์ทส์ ที่มีกระบวนการวิเคราะห์แบบแยกส่วนและลดส่วน (Reductionism) ได้แยกเอาความคิดทางเศรษฐศาสตร์ออกมาจากการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความรู้ในศาสตร์สาขาอื่น ๆ มาเป็นการพิจารณาเฉพาะปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันเท่านั้น ในด้านหนึ่งนั้นการให้ความสนใจเฉพาะด้านของเศรษฐศาสตร์ได้ส่งผลให้ความรู้ในทางเศรษฐศาสตร์มีการพัฒนาการไปได้อย่างรวดเร็วเข้าสู่การมีความชำนาญเฉพาะสาขา และก้าวไปสู่ขอบข่ายของการยอมรับเอาความมีเหตุมีผลของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์เข้าไว้มากขึ้น ด้วยการให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empiricism) และการสร้างแบบจำลองที่ใช้การคาดคะเนที่สามารถทดสอบเชิงตรรกะ ด้วยการเน้นให้เห็นถึงการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ในขณะที่เดียวกันกับที่พยายามที่จะขจัดปัญหาเรื่องคุณค่าที่วัดไม่ได้ ออกไปจากวิชาเศรษฐศาสตร์และเน้นให้เห็นถึงการไม่มีอคติทางคุณค่า (Value-Free) ทำให้เศรษฐศาสตร์มีลักษณะแบบปฏิฐานนิยม (Positive Economics) ที่พยายามอธิบายทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่ดำเนินอยู่ภายในบริบทของระบบเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมที่ดำเนินอยู่ว่าเป็นสิ่งที่คืออยู่แล้ว และเน้นย้ำให้เห็นถึงความประสานกลมกลืนกันอย่างมีดุลยภาพของระบบที่เป็นอยู่ มากกว่าการต้องการการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงใด ๆ

* วิธีการแก้ปัญหาที่ใช้นี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับวิธีการในห้องทดลองที่มีการตัดองค์ประกอบทั้งหมดที่ไม่สามารถควบคุมได้ออกไป อย่างน้อยที่สุดสิ่งที่จะนำเข้าห้องทดลองจะต้องเป็นสิ่งที่วัดได้อย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น บรรดาสิ่งที่เหลืออยู่จึงไม่มีส่วนของชีวิตจริง อันประกอบด้วยคุณสมบัติที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ทั้งหลายอีกต่อไป จึงเหลืออยู่แค่ระบบที่แยกออกมาต่างหากอย่างโดดเดี่ยวซึ่งอยู่ในปัญหาระดับลงตัว จึงเป็นปัญหาที่แก้ตก คำตอบของปัญหาลงตัวนั้นได้พิสูจน์ความจริงบางอย่างเกี่ยวกับระบบหนึ่ง ๆ แต่ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่นอกหรือสิ่งที่อยู่เหนือระบบนั้นออกไป(ซูเมกเกอร์, 2524:289-290)

เศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันจึงเป็นศาสตร์ทางสังคมศาสตร์ที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติขององค์ความรู้ของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติภายใต้กระบวนการทัศน์กระแสหลักของนิวตัน-เคต์กาศท์มากที่สุดศาสตร์หนึ่ง และด้วยความสอดคล้องกับความเข้าใจกระแสหลักของความเป็นจริงในธรรมชาตินี้เอง ได้สร้างความน่าเชื่อถือให้กับกระบวนการวิเคราะห์และความเข้าใจของนักเศรษฐศาสตร์ไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามการค้นพบการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่ถือเป็นการปฏิวัติความรู้ความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์ที่นำโดยการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจทางฟิสิกส์(Physics)ที่เริ่มตระหนักถึงความผิดพลาดของโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้ความเข้าใจในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่เด่นชัดมากขึ้น การเคลื่อนไหวที่สำคัญในศตวรรษที่ 20 นี้ก็คือ เกิดการเคลื่อนย้ายกระบวนการทัศน์ (Paradigm Shift)

การเปลี่ยนย้ายกระบวนการทัศน์แม่บทของนิวตัน-เคต์กาศท์มาสู่การมองโลกที่มีโลกทัศน์ชีวิตทัศน์แบบองค์รวม(Holistic View)นี้ทำให้วิทยาศาสตร์มีพัฒนาการไปสู่การทำความเข้าใจธรรมชาติและกฎของธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริง(ตั้งธรรม)ที่ดำเนินอยู่ ความคิดและทฤษฎีในทางเศรษฐศาสตร์ในสถานะขององค์ความรู้ ซึ่งต้องดำรงอยู่ภายใต้ตั้งธรรมของธรรมชาติและกฎของธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องมีการประเมินคุณค่าของรากฐานทางความคิดทั้งมวลของตนใหม่เช่นกัน พร้อมทั้งวางแบบแผนทางความคิดและทฤษฎีพื้นฐานของตนขึ้นมาใหม่ (คาปรั้า, 2534:162)

การดำเนินการต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจภายใต้กรอบการคิดแบบเส้นตรงบนหลักการของนิวตันที่ว่าด้วยอวกาศและกาลเวลาอันสมบูรณ์อย่าง ไม่มีขอบเขตจำกัดส่งผลให้เกิดแนวคิดของการพัฒนาและขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างไม่มีขอบเขต ด้วยการให้ความสำคัญกับการเติบโตและคุณค่าเชิงปริมาณ ในขณะที่สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ของโลกธรรมชาตินั้นมีขอบเขตและขีดจำกัดที่ไม่อาจเข้ามารองรับตอบสนองต่อความต้องการอันไม่มีขีดจำกัดของมนุษยชาติได้

Club Of Rome ได้ตีพิมพ์เอกสารชื่อ "The Limited Of Growth"(1972) โดยให้ผลสรุปว่าถ้าแนวโน้มของความเติบโตในปัจจุบันทั้งด้านประชากรของโลก การพัฒนาอุตสาหกรรม การปล่อยทิ้งแก๊สพิษ การผลิตอาหาร และด้านความหอบคเปลืองของทรัพยากรยังคงเป็นไปตามแนวโน้มเดิมไม่เปลี่ยนแปลง โลกก็จะไปถึงขีดจำกัดที่ไม่อาจจะเติบโตต่อไปได้อีกภายใน 100 ปีนับแต่ค.ศ.1972 นั่นคือจะเกิดปัญหาาระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมขึ้น แต่วิกฤตการณ์นี้จะสามารถแก้ไขได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของความเติบโตในด้านต่าง ๆ และสร้างสถานการณ์ที่จะก่อให้เกิดความสมดุลทั้งทางนิเวศน์และทางเศรษฐกิจให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนในอนาคต พร้อม ๆ กับการรักษาคุณภาพทางธรรมชาติ

วิกฤตการณ์และความขัดแย้งต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ยึดติดกันมาภายใต้กระบวนทัศน์แบบเดิมนั้นได้มาถึงจุดตันเสียแล้ว ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจที่เป็นอยู่นั้นขาดมิติขององค์รวมของความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ทำให้เกิดความตื่นเงินและกับแกบ ในการทำความเข้าใจกับปัญหาต่างๆของมนุษย์ที่มีมิติของความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบระหว่างกันและกันในทุก ๆ ด้าน

กระแสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปัจจุบันจะหมดสิ้นไป ถ้าหากเพียงแต่นักเศรษฐศาสตร์เต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงทัศนะแม่บทอย่างใหม่ ซึ่งกำลังเกิดอยู่ในทศวรรษการ(คาปรี 2534:162) ทัศนะแม่บทแบบองค์รวมนี้มีความเข้าใจที่สอดคล้องกับภาวะที่เป็นจริงบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ จึงเอื้อต่อการแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่แท้จริงและยั่งยืนของคุณภาพชีวิตและศักยภาพที่สร้างสรรค์ของมนุษย์ เหมือนกับที่ ฟรีดริช คอปรี เสนอไว้ใน "The Turning Point" ว่า ความคิดทางเศรษฐศาสตร์ในอนาคต จะมีการอ้างอิงอย่างแจ่มชัดถึงทัศนคติ คุณค่า และวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ไว้ด้วยการทำเช่นนี้จะช่วยให้ศาสตร์ใหม่ดังกล่าว มีคุณลักษณะความเป็นมนุษย์อย่างลึกซึ้งศาสตร์ใหม่นี้จะเกี่ยวเนื่องกับศักยภาพ และความปรารถนาใฝ่ฝันของมนุษย์ ทั้งจะประสานปัจจัยเหล่านี้ถึงสู่ระบบนิเวศวิทยาของโลก ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดพื้นฐานแนวทางดังกล่าวจะกล้าหน้าความพยายามใด ๆ ของศาสตร์ทั้งปวงในปัจจุบันอย่างถลิ้ว คุณลักษณะธรรมชาติสูงสุดของแนวทางนี้คือ มีลักษณะทางวิทยาศาสตร์และลักษณะทางจิตวิญญาณอยู่ในขณะเดียวกัน

ความรู้ของเศรษฐศาสตร์บนโลกทัศน์แบบองค์รวมนีมองว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหลายทั้งปวงของมนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งของข่ายใยของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงอย่างสลับซับซ้อนในโลกธรรมชาติ จึงไม่สามารถจะเข้าไปควบคุมขูดรีดหรือแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุจากธรรมชาติ และมนุษย์ ด้วยกันอย่างไม่มียึดจำกัดเหมือนก่อน กิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งปวงเป็นแต่เพียง "เครื่องมือ" หรือ "หนทาง" ชนิดหนึ่งเท่านั้น และย้ำว่าเป้าหมายของชีวิตของมนุษย์ก็คือ "ชีวิต" นั่นเอง ซึ่งครอบคลุมหลายมิติและมีความหมายมากกว่าเศรษฐกิจ ธุรกิจ และวัตถุใด ๆ ทั้งปวง(ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2538:135)

ปรัชญาทางตะวันออกโดยเฉพาะพุทธปรัชญาซึ่งเกิดจากปรัชญาญาณของมนุษย์ มีความเกี่ยวเนื่องกับสังขรณ์พื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ โดยมองปรากฏการณ์

ทุกอย่างในรูปขององค์รวม ที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นปัจจัยการ (Causal Occurrence) ที่มองว่าสิ่งทั้งหลายเป็นปัจจัยแก่กันและกัน มีสิ่งนั้นจึงเกิดสิ่งนี้ เป็นเหตุเป็นผลสืบเนื่องกันไป และดำรงอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกันในทุก ๆ ส่วน ปัญหาและความรู้ความเข้าใจของพุทธปรัชญาจึงมีพลังในการพิจารณาวิเคราะห์และวิพากษ์สังคมมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงในมิติต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม อย่างรอบด้าน ดังนั้นเราจึงสามารถที่จะประยุกต์ใช้พุทธธรรมกับการพิจารณาทำความเข้าใจบริบททางเศรษฐกิจและสังคมพร้อมทั้งปัญหาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันได้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อชี้นำไปสู่แนวทางและเป้าหมายที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของโลกและชีวิต(ธรรมะ)

สำหรับแนวคิดเศรษฐศาสตร์ในพุทธปรัชญานั้นแม้ว่าจะมิได้แสดงออกมาโดยตรงว่าคำสอน(ธรรมะ)ในส่วนตัวเป็นเศรษฐศาสตร์ เพราะคำสอนของพระพุทธองค์มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง ก็ยังคงดำรงความหลากหลายภายในความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังขาร การพิจารณาถึงมิติทางเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจึงเป็นเรื่องของการนำเอาพุทธธรรมในส่วนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์เกื้อกูลในการอธิบายเข้าถึงสังขารมาใช้เป็นแม่บท(สุรพล เพชรธา,2526) พุทธธรรมจึงสามารถนำไปตีความตามทัศนะทางเศรษฐศาสตร์ได้เช่นเดียวกันกับที่สามารถนำไปตีความในมิติอื่น ๆ โดยยังคงเอกลักษณ์และเนื้อหาที่แท้ของคำสอน(สังขาร)เอาไว้

พุทธปรัชญานอกจากจะเป็นคำสอนที่เข้าถึงสังขาร โดยมีนัยทางจริยธรรมและศีลธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งแล้ว ยังเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งได้แนะวิธีการจัดสรรวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงอยู่อย่างเหมาะสมและมีความสุขเอาไว้ด้วย ดังนั้นเศรษฐศาสตร์กับพุทธธรรมจึงไม่น่าจะมีความขัดแย้งกันและได้รับการยอมรับจากนักคิดหลายท่าน ดังที่ ชูเมกเกอร์(E.F. Schumacher)(2528)ได้กล่าวไว้ใน Small Is Beautiful ว่าต้องมีคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ในพุทธศาสนา เพราะมีหลักธรรมที่กล่าวถึง "สัมมาอาชีวะ" อันเป็นธรรมข้อหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ของพุทธปรัชญา และเพื่อให้โลกชีวิตของมนุษย์มี "คุณภาพใหม่" ขึ้นมาได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดระบบเศรษฐกิจสังคมแนวใหม่ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของพุทธปรัชญา

สังขาร คือความเป็นจริงที่สมบูรณ์ อันประกอบด้วยธรรมชาติ และกฎของธรรมชาติที่ครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง มนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์รวมในธรรมชาติจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจตลอดจนมีพฤติกรรม(กรรมนิยาม)ในด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องประสานกลมกลืนไปกับธรรมที่ครอบคลุมไปด้วยอย่างไม่มีข้อยกเว้น

ขึ้นมา(ปริชา เปี่ยมพงษ์สถานต์,2531:181)

พระพุทธเจ้าได้เสนอปรัชญาสำหรับระบบเศรษฐกิจแบบใหม่(New Economic Order) ที่สามารถช่วยให้ผู้คนเดินบนหนทางที่ถูกค้ำได้โดยชี้แนะให้เห็นถึงความเรียบง่ายในทุก ๆ สิ่ง และเน้นเป็นพิเศษในเรื่องของความซัจ ความเข้าใจปัญหาของมนุษยชาติไม่ได้มีคณแต่อย่างใด ถ้าหากมนุษย์สามารถสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมขึ้นมาใหม่โดยอาศัยคำสอนของพระพุทธองค์เป็นแนวทาง(Karunatilake,อ้างถึงในสุรพล เพชรธา,2526:15) ดังนั้นระบบเศรษฐกิจสังคมของชาวพุทธจึงต้องเป็นสังคมที่ใช้หลักธรรมะหรือใช้ความถูกต้องเป็นแนวทาง มีลักษณะของ "สัมมาเศรษฐกิจ" ที่เชื่อมโยงความคิดทางเศรษฐกิจ กับผู้คน สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม จิตใจ ไปพร้อม ๆ กันทั้งหมด (ประเวศ วะสี:2538) เศรษฐศาสตร์แนวพุทธต้องแตกต่างอย่างมากจากเศรษฐศาสตร์แบบวัตถุนิยมสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนิกชนเห็นว่าแก่นของอารยธรรมมิได้อยู่ที่การเพิ่มพูนค้ำหาของมนุษย์ หากแต่อยู่ที่การสร้างควมบริสุทธิแก่คุณลักษณะของมนุษย์(ชูเมกเกอร์,2528) ดังนั้นหัวใจของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจึงอยู่ที่ควมมีเหตุผลเป็นอย่างข้งของรูปแบบการค้ำเนินชีวิต ซึ่งข้อมไม่ใช้การยอมรับวิถีการค้ำรงชีวิตอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมที่เป็นอยู่ หากแต่เป็นการเสนอทางเลือกใหม่ สำหรับการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีค้ำนิยมและหลักการต่างจากทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบการปฏิบัติธรรมชนิดหนึ่งของมนุษย์บนพื้นฐานของการยอมรับในสังขธรรม เสรีภาพ อหิงสขธรรม และความรัก (ปริชา เปี่ยมพงษ์สถานต์,2531)

ประเด็นที่ สำคัญในการก่อตัวของควมรู้ควมเข้าใจในแนวทางของพุทธเศรษฐศาสตร์นั้นชาวพุทธจะต้องรู้เท่าทันโครงสร้างทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบทุนนิยม และสามารถแก้ไขปัญหาค้างในเชิงโครงสร้างทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมได้(ทวีวัฒน์ ปุณชกริกวิวัฒน์ ,2539) เพื่อว่าพุทธเศรษฐศาสตร์ที่มีธรรมะเป็นรากฐานของความรักควมไม่เห็นแก่ตัวจะสามารถเป็นจริงสร้างควมสงบสุขและยังประโยชน์สุขให้แก่ผู้คนและสังคมในยุคปัจจุบันได้

ดังนั้นเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจึงมีลักษณะสำคัญที่ถือว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ค้ำเนินอยู่เป็นเพียงมรรค หรือเครื่องมือ(Means) ที่จะทำห้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นรากฐานให้กับการพัฒนาเข้าสู่ชีวิตที่ดีงาม เศรษฐศาสตร์ต้องเป็นเศรษฐศาสตร์มีขณมาปฏิบัติทา เน้นที่ควมถูกต้องพอดีของการผสมผสานการพัฒนาทางด้านวัตถุพร้อม ๆ ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ โดยไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น ตลอดจนนำไปสู่การสร้างควมเกื้อกูลซึ่งกันและกันแก่สรรพชีวิต(พระธรรมปิฎก,2531) ในการปฏิบัติเพื่อห้บรรลุผลนี้ เศรษฐศาสตร์จะต้องมองตนเอง

ในฐานะเป็นองค์ประกอบร่วมหนึ่งในบรรดาวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องอิงอาศัยและร่วมมือซึ่งกันและกันในการเข้าไปแก้ปัญหามนุษยชาติ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องสอดคล้องกับศีลธรรมอันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย